

BÖYÜK PALATA

PERİNÇEK İSVEÇRƏYƏ QARŞI

(27510/08 sayılı ərizə)

QƏRAR
[Çıxarışlar]

STRAZBURQ

15oktyabr2015

Bu qərar qətidir, lakin onun mətninə redaktə xarakterli dəyişikliklər edilə bilər.

Perinçek İsveçrəyə qarşı işində

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi Böyük Palata qismində:

Dean Spielmannın *sədrliyi* ilə,

Hakimlər:

Josep Kasadevall,

Mark Villiger,

Isabelle Berro,

Işıl Karakaş,

Ján Šikuta,

Päivi Hirvelä,

Vincent A. De Gaetano,

Angelika Nußberger,

Linos-Alexandre Sicilianos,

Helen Keller,

André Potocki,

Helena Jäderblom,

Aleš Pejchal,

Johannes Silvis,

Faris Vehabović,

Egidijus Kūris

və *Məhkəmə katibinin müavini* Johan Calleaertdən ibarət tərkibdə,

28 yanvar və 9 iyul 2015-ci il tarixlərdə qapalı müşavirə keçirərək

Yuxarıda qeyd edilən tarixdə aşağıdakı qərarı qəbul edib:

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

A. Ərizəçi

1. Ərizəçi 1942-ci ildə doğulub və Ankarada yaşayır.
2. O, hüquq elmləri doktorudur və Türkiyə İşçi Partiyasının sədridir.

B. Mübahisəyə səbəb olan bəyanatlar

3. 2005-ci ildə ərizəçi İsveçrədə üç ictimai xarakterli tədbirdə iştirak edib.
4. Sözügedən tədbirlərdə ərizəçi “Erməni soyqırımı” kimi Hitlersayağı yalanlara inanmayın”, “Odur ki, kürd problemi və erməni məsələsi hər şeydən əvvəl problem sayılmır və ümumiyyətlə mövcud olmayıb...” bəyanatlarla çıxış edib.
5. Bundan sonra ərizəçi özü tərəfindən yazılmış “Böyük Güclər və Erməni məsələsi” adlı kitabçaları ətrafdakılara paylayıb. Kitabçada o, 1915-ci ildə və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin soyqırım olduğunu inkar edib.

C. Yuxarıdakı bəyanatlarla bağlı ərizəçiyə qarşı qaldırılan cinayət işi

6. 15 iyul 2005-ci il tarixdə İsveçrə-Ermənistan Assosiasiyası ərizəçinin yuxarıda qeyd olunan birinci bəyanatı ilə bağlı ona qarşı cinayət qaydasında şikayət edib. Daha sonra istintaq digər iki şifahi çıxışı da əhatə edib. 23 iyul 2005-ci il tarixdə ərizəçi Vintertur prokurorluğu tərəfindən Opfikonda, Hilton otelində etdiyi çıxışla bağlı dindirilib. 20 sentyabr 2005-ci il tarixdə ərizəçi Vaud Kantonunda kanton istintaqını icra edən hakim tərəfindən dindirilib.

7. Vaud Kantonunda kanton istintaqını icra edən səlahiyyətli hakim ərizəçi tərəfindən edilən üç çıxışın Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarımbəndinin təsiri altına düşdüyünü hesab etdiyi üçün 27 aprel 2006-cı il tarixdə onun məhkəmə prosesinə cəlb olunması barədə qərar qəbul edib.

8. 9 mart 2007-ci ildə Lazanna Rayon Polis Məhkəməsi ərizəçini Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarımbəndi ilə təqsirli bilərək (aşağıda 32-ci paraqrafa bax), onun iki il təxirə salınmaqla 100 İsveçrə frankı (qərar tarixində bu məbləğ 62 avro dəyərində olub) məbləğində cərimə cəzasına çevrilən 90 günlük həbs cəzasına və 3.000 İsveçrə frankı (təxminən 1.859 avro) məbləğinə çevrilməklə 30 günlük həbs cəzasına məhkum edilməsi və İsveçrə-Erməni Assosiasiyasına 1.000 İsveçrə frankı (o zaman üçün təxminən 620 avro) məbləğində pul ödəməsi barədə qərar çıxarıb.

D. Türkiyəli ərizəçiyə qarşı 2008-ci il tarixli cinayət işi

9. 5 avqust 2013-cü il tarixdə İstanbul Məhkəməsi digərlərilə birlikdə ərizəçini təqsirli bilərək ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edib. Bu qərardan şikayət verilib və iş hazırda Türkiyə Kassasiya Məhkəməsi qarşısındadır. Ərizəçi, 2014-cü ildə məhkəməyəqədər müvəqqəti saxlama yerindən azadlığa buraxılıb.

II. KONVENSIYANIN 17-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

10. Qərarla bağlı ilkin məqsəd, müraciətin Konvensiyanın 17-ci maddəsinə istinadən rədd edilib edilməməsini müəyyən etməkdir.

A. Palatanın qərarı

11. Palata öz təşəbbüsü ilə Konvensiyanın 17-ci maddəsi ilə ərizəni rədd edib etməmək məsələsinə baxıb. Ərizəçinin bəyanatlarının ermənilərə qarşı nifrət yaratmadığını, onun 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin qurbanlarını təhqir etmədiyini və soyqırımı haqq qazandırmadığını hesab edən Palata belə qərara gəlib ki, ərizəçi öz ifadə azadlığından istifadə edərkən Konvensiyanın mətninə və mənasına zidd hərəkət etməyib. Buna görə də onun ərizəsini 17-ci maddə ilə rədd etmək üçün heç bir səbəb olmayıb.

B. Böyük Palataya təqdim edilən müraciətlər

1. Tərəflər

12. Nə ərizəçi, nə də İsveçrə Hökuməti öz müraciətlərində xüsusi olaraq bu məsələyə toxunmayıb.

2. Üçüncü tərəflər

13. Türkiyə hökuməti bildirib ki, Holokostun inkarından fərqli olaraq, ərizəçinin 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrdə soyqırım elementləri olmadığına dair bəyanatları həqiqətən baş vermiş tarixi faktın inkar edilməsi hesab oluna bilməz. Ərizəçi qırğınların və kütləvi köçürmələrin reallığını sual altına qoymayıb. O, bu hadisələrin hüquqi xarakterini sorğulayaraq bu məsələ ilə bağlı beynəlxalq razılığın olmadığını bildirib. Bu hadisələr beynəlxalq ümumi hüquq və beynəlxalq cinayət hüququna dair dərsliklərin heç bir bölməsində qeyd olunmayıb və Soyqırım Konvensiyasının şərhinə dair materialların heç birində bu hadisələrə “soyqırım” kimi istinad edilməyib və ya onlardan misal gətirilməyib. Türkiyə Hökuməti daha sonra qeyd edib ki, ərizəçi sadəcə bu məsələ ilə bağlı öz fikrini ifadə edib. Fikirlər sadəcə ictimai hakimiyyət orqanları onları əsassız, emosional, dəyərsiz və ya təhlükəli hesab etdiyi üçün müdaxiləyə məruz qala bilməz.

14. Fransa Hökuməti hesab edib ki, soyqırımın inkar edilməsi özü-özlüyündə nifrət və irqçiliyə təhrik edən hərəkətdir, çünki tarixi faktları sual altında qoymaqla belə əmələ sövq etmiş olur.

15. İsveçrə-Ermənistan Assosiasiyası qeyd edib ki, Məhkəmənin prezidentlərindən aydın idi ki, bu ərizə Konvensiyanın 17-ci maddəsinə əsasən rədd olunmalıdır.

16. İsveçrənin Fransız dilli Təbəqəsinin Türk Assosiasiyaları Federasiyası bildirib ki, 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş vermiş hadisələrin soyqırım kimi xarakterizə olunmasını inkar edən bəyanatlarla bağlı Konvensiyanın 17-ci maddəsinin tətbiqini əsaslandırmaq çətindir, çünki Holokostun inkarından fərqli olaraq, bu bəyanatlar irqçi və anti-demokrat niyyətli bəyanatlar olmayıb.

17. *FIDH* qeyd edib ki, radikal təsirinə və subyektiv qiymətləndirmə riskinə görə Konvensiyanın 17-ci maddəsi ən son tədbir kimi tətbiq edilməlidir.

18. *LICRA* qeyd edib ki, soyqırımın ciddiyyətinin azaldılması və inkarı insan ləyaqətinin və Konvensiya dəyərlərinin alçaldılmasıdır. Bu, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 4-cü

bəndinin mətnində də öz əksini tapıb. Bu ifadələr hər dəfə nifrətə sövq etmək və ya ən az insan ləyaqətini alçaltmaq niyyətində olub.

C. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

19. Məhkəmənin mövqeyinə əsasən 17-ci maddə yalnız istisna hallarda və ən fəvqəladə işlərə tətbiq edilir. Bu maddənin məqsədi ərizəçinin Konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqdan istifadə edərək Məhkəmə qarşısındakı prosesdə özünü qorumasının qarşısını almaqdır. Konvensiyanın 10-cu maddəsilə bağlı işlərdə bu maddəyə yalnız o halda müraciət olunur ki, mübahisə olunan bəyanatlar açıq-aşkar bu maddənin istiqamətini dəyişib onu əsas məqsədindən yayındırmaq niyyəti daşıyır və bu məqsədlə də Konvensiyanın dəyərlərinə açıq-aşkar zidd şəkildə ifadə azadlığı hüququndan istifadə edir.

20. 17-ci maddənin əsaslandırılmasında aşağıdakı məqamlar qiymətləndirilməlidir:

- ərizəçinin bəyanatları nifrət və ya zorakılıq yaratmaq xarakteri daşıyıbmı;
- buna cəhd edərkən o, Konvensiyaya güvənərək hüquqların və azadlıqların məhv edilməsi məqsədilə bu hərəkət və əməllərə yol veribmi;
- bu əməllər və hərəkətlər baş verdiyi anda bu məqsədlər aşkar olubmu;
- bu suallara cavab verildikdən sonra, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olubmu.

Bunlara əsaslanaraq Məhkəmə hesab edir ki, 17-ci maddənin tətbiq edilib edilməməsinə dair suala ərizəçinin Konvensiyanın 10-cu maddəsilə bağlı şikayətinə mahiyyəti üzrə baxılarkən baxılmalıdır.

III. KONVENSİYANIN 10-CU MADDƏSİNİN İDDİA OLUNAN POZUNTUSU

21. Ərizəçi şikayət edib ki, onun, ictimai şəkildə erməni soyqırımının baş vermədiyini bəyan etdiyi üçün ittiham olunması və cəzalandırılması ifadə azadlığı hüququnun pozuntusudur. O, Konvensiyanın 10-cu maddəsinə istinad edib.

22. Ərizəçinin məhkum olunması və cəzalandırılması, və üstəlik onun üzərinə İsveçrə-Erməni Assosiasiyasına vurulan ziyanə görə əvəz ödəmək tələbi qoyulması onun ifadə azadlığı hüququna müdaxiləyə səbəb olub. Belə müdaxilə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusu hesab olunur, bir şərtlə ki, o, həmin maddənin 2-ci bəndinin tələblərinə cavab verməsin. Lakin Məhkəmə ilk olaraq hazırkı işdə Konvensiyanın 16-cı maddəsinin tətbiqinə ehtiyac olunub olunmamasını araşdıracaq.

A. Konvensiyanın 16-cı maddəsi

23. Qərar üçün ilk olaraq, İsveçrə Hökumətinin də təklif etdiyi kimi, ərizəçinin xarici ölkə vətəndaşı olduğunu nəzərə alaraq, müdaxilənin Konvensiyanın 16-cı maddəsi ilə əsaslandırılı biləcəyi məsələsi müəyyənləşdirilməlidir.

24. Məhkəmənin bu maddəni nəzərə aldığı bir tək iş *Piermont Fransaya qarşı* işidir. Həmin işdə ərizəçi Avropa Parlamentinin Almaniyadan olan üzvü idi və o, Fransız Polineziyasında etdiyi çıxışa görə ordan qovulmuşdu. Məhkəmə hesab etdi ki, xanım Piermont Avropa Birliyinin digər üzv Dövlətinin vətəndaşı və Avropa Parlamentinin üzvü olduğu üçün o, “xarici vətəndaş” hesab olunmur və buna görə də ona münasibətdə 16-cı maddə tətbiq oluna bilməz.

25. Bu hal hazırkı işdə tətbiq oluna bilməz. Lakin Məhkəmə hesab edir ki, 16-cı maddə hazırkı işdə müdaxiləni əsaslandırma bilməz. Konvensiya ilə qorunan hüquqlara müdaxilə edilməsinə icazə verən normaların məhdud qaydada tətbiqini nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, 16-cı maddənin tətbiqinə

yalnız siyasi proseslərə birbaşa təsir edən “fəaliyyətlərin” məhdudlaşdırılması üçün yol verilir. Hazırkı işdə bu hal olmadığından, İsveçrə Hökuməti bu normanın tətbiqini tələb edə bilməz.

26. Nəticədə, bu işdə Konvensiyanın 16-cı maddəsi İsveçrə Hökumətinə ərizəçinin ifadə azadlığı hüququndan istifadəsini məhdudlaşdırmaq səlahiyyəti vermir.

B. Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin əsaslandırılması

27. Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə əsaslandırılmalı bilmək üçün ifadə azadlığı hüququna yönələn müdaxilə “qanunda nəzərdə tutulmuş” olmalı, adı çəkilən bənddə nəzərdə tutulan bir və ya daha artıq legitim məqsəd daşmalı və bu məqsəd və ya məqsədlərə çatmaq üçün “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olmalıdır.

1. Müdaxilənin qanunsuzluğu

(a) Palatanın qərarı

28. Palata İsveçrə Hökumətinin işlə bağlı Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarım bəndinə dair təhlillərini nəzərə alaraq hesab edib ki, bu maddədə “soyqırım” ifadəsinin termin olaraq dəqiqliyi şübhələr yaradır. Lakin Palata davam edərək bildirib ki, ərizəçi hüquqşünas və kifayət qədər məlumatlı olan bir siyasətçi olaraq bəyanatlarının cinayət məsuliyyəti yarada biləcəyini təxmin edə bilirdi, çünki İsveçrə Hökuməti erməni soyqırımını tanıyıb və ərizəçi özü də sonralar etiraf edib ki, o, bu bəyanatlarla çıxış edərkən soyqırımın ictimai şəkildə inkar edilməsinin İsveçrədə cinayət məsuliyyətinə səbəb olduğu barədə məlumatlı olub. Ona görə də ərizəçi “erməni soyqırımını “beynəlxalq yalan” elan edərkən İsveçrə ərazisində cinayət məsuliyyəti daşdığı haqqında məlumatsız” ola bilməzdi. Bu səbəblə də onun ifadə azadlığı hüququna müdaxilə “qanunda nəzərdə tutulan” hesab oluna bilər.

(b) Böyük Palataya təqdim olunan müraciətlər

(i) Tərəflər

29. Ərizəçi bu məsələ ilə bağlı Konvensiyanın 10-cu maddəsi altında hər hansı təqdimatla çıxış etməyib; o, 7-ci maddəyə istinadən çıxış edib.

30. İsveçrə Hökuməti qeyd edib ki, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddənin 2-ci bəndinin 4-cü yarım bəndi soyqırım və insanlıq əleyhinə olan digər cinayətlərin inkarını cinayət əməli hesab edir və əlavə edib ki, ermənilərə qarşı tətbiq olunan qəddarlıqların bu qəbildən olan cinayət hesab olunmasına dair çox az mübahisələr mövcuddur.

(ii) Üçüncü tərəflər

31. Türkiyə Hökuməti qeyd edib ki, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarım bəndi cinayət qanunvericiliyinin tələb etdiyi qabaqcadan görülə bilmə standartlarına cavab verməyib və bunun nəticəsi olaraq bu norma ciddi cəzalara səbəb ola bilib. Ərizəçi də bəyanatlarının bu norma ilə ittiham olunacağını gözləməyib.

32. Türkiyə Hökuməti daha sonra qeyd edib ki, “soyqırımın” dəqiq müəyyən olunmuş hüquqi konsept olduğunu qəbul edən İsveçrə Məhkəmələri bu məsələ ilə bağlı İsveçrə cəmiyyətində mövcud olan geniş konsensusa istinad edərək, 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin soyqırım olub olmadığını müəyyən etməyə çalışıblar. Bu məhkəmələrin qeyd olunan məsələylə bağlı əsas cəhəti ondan ibarətdir ki, onları baş verən hadisələrin həqiqətən soyqırıma səbəb olub olmadığı deyil, İsveçrə cəmiyyətində buna soyqırım kimi inanılıb inanılmadığı məsələsi maraqlandırır. Belə bir qeyri-müəyyənlik hüquqi müəyyənlik prinsipinə ziddir. Hüquq elmləri namizədi kimi, o, hesab edib ki,

“soyqırım” qəti şəkildə müəyyən edilmiş hüquqi anlayışdır və buna görə də ərizəçi bu anlayışın cəmiyyətin konsensusuna istinadən müəyyənləşdirilməsini qabaqcadan görə bilməzdi.

(c) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

(i) Ümumi prinsilər

33. Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndində “qanunla nəzərdə tutulan” ifadəsinin mənasını müəyyən etməli olduğu ilk işdə, *The Sunday Times Birləşmiş Krallığa qarşı* işdə, Məhkəmə qeyd edib ki, əgər norma aidiyyətli olan şəxsin öz hərəkətini tənzimləməsini təmin etmək üçün yetərli dərəcədə dəqiq deyilsə, o zaman ona “qanun” kimi istinad edilə bilməz: şəxs edilən hərəkətin doğuracağı nəticələri müxtəlif şəraitlərdə ağlabatan dərəcədə qabaqcadan görə bilməlidir.

34. Təbii olaraq, “qanundan” danışarkın 10-cu maddənin 2-ci bəndi Konvensiyanın digər yerlərdə də istinad etdiyi anlamda “qanun” ifadəsini əks etdirir. Məsələn, bu işin məqsədinə xüsusi olaraq uyğun olan 7-ci maddədə nəzərdə tutulan ifadə də eyni mənanı kəsb edir. 7-ci maddənin kontekstində Məhkəmə qəti olaraq bildirib ki, cinayətlərin qanunla dəqiq şəkildə müəyyən edilməsinə dair tələb, əgər şəxs qanunun mətnindən onun nəzərdə tutduğu normanı anlaya bilirsə, yerinə yetirilmiş sayılır. Şəxs yeri gəldikdə məhkəmənin şərh vasitəsilə, hansı hərəkət və ya hərəkətsizliyin onun üçün cinayət məsuliyyəti yaratdığını anlaya bilirsə bu, qeyd olunan tələbin yerinə yetirilməsi deməkdir. 7-ci maddə cinayət məsuliyyəti qaydalarının müxtəlif işlərin məhkəmə tərəfindən şərh edilməsi yolu ilə tədricən aydınlaşdırılmasını qadağan etmir, bir şərtlə ki, nəticə əməlin mahiyyətinə uyğun olmalı və qabaqcadan görülmə bilən olmalıdır.

35. Məhkəmə həmçinin Konvensiyanın 9, 10 və 11-ci maddələrinə istinad edərək bildirib ki, hüquqi normanın birdən artıq tərkibinin olması faktı onun qabaqcadan görülmə tələbinə cavab vermədiyi anlamına gəlmir. 7 və 10-cu maddələrin kontekstində Məhkəmə qeyd edib ki, qanunvericilikdə yeni cinayət növü yaradıldıqda, cinayət məhkəməsi bu normanı şərh edib tətbiq edənə qədər bu qanunun mənasına dair hər zaman qeyri-müəyyənlik elementi olacaq.

36. Hazırkı işdə bu halları araşdırarkən Məhkəmə anlayır ki, Məhkəmənin vəzifəsi abstrakt qaydada yerli qanunvericiliyi nəzərdən keçirmək deyil, bu qanunun ərizəçiyə tətbiqində Konvensiyanın pozuntusunun baş verib vermədiyini araşdırmaqdır.

(ii) Bu prinsiplərin hazırkı işə tətbiqi

37. Yuxarıdakı prinsiplərdən belə nəticəyə gəlinir ki, bu işdə vacib olan məsələ İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarım bəndinin, xüsusilə bu normanın “soyqırım” ifadəsindən istifadəsinin, qabaqcadan görülmə bilən olub olmaması deyil, əsas məsələ ondan ibarətdir ki, ərizəçi ittiham olunduğu bəyanatlarla çıxış edərkən bu bəyanatların sözügedən norma altında onun cinayət məsuliyyətinə səbəb olacağını – lazım gəldikdə hüquqi məsləhət vasitəsilə - bildirdimi.

38. Lazanna Rayon Polis Məhkəməsi və Federal Məhkəmə, ərizəçinin prokurorluq orqanları tərəfindən dindirilməsilə bağlı protokollara əsaslanaraq hesab edib ki, ərizəçi 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin İsveçrə Milli Şurası tərəfindən soyqırım kimi tanınması barədə məlumatlı olub və “səhvini düzəltmək” üçün heç bir təşəbbüs göstərməyib və ərizəçi bunun əksini iddia etsə də, məntiqli şəkildə bu hadisələrlə bağlı bəyanatların onun üçün cinayət məsuliyyəti yaradacağını qabaqcadan görə bilirdi. Oxşar bəyanatlarla bağlı daha əvvəllər qaldırılmış cinayət işlərinin bəraətlə nəticələnməsi vəziyyəti dəyişdirmir. Doğrudur ki, daha ətraflı presedent olmadığı üçün növbəti işdə İsveçrə Məhkəməsinin bu hadisələrin 261-ci maddənin 2-ci bəndinin 4-cü yarım bəndi ilə “soyqırım” təşkil edib etmədiyini necə müəyyənləşdirəcəyi tam olaraq aydın deyildi. Lakin bununla bağlı məhkəmələri günahlandırmaq olmaz, çünki onlar ərizəçinin yol verdiyi hərəkətlə tez-tez üzləşməli olmayıblar. Ərizəçinin işlə bağlı məhkəmələrin yanaşması məntiqli qaydada gözlənilən idi, xüsusilə nəzərə alınmalıyıq ki, İsveçrə Milli Şurası 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrini soyqırım kimi tanıyıb. ... Bu

yanaşma presidentin qəflətən və qabaqcadan görülməsi mümkün olmayan qaydada dəyişdirilməsinə səbəb olmayıb və bunu cinayət qanunvericiliyinin məzmununun genişləndirilməsi kimi qiymətləndirmək olmaz.

39. İsveçrə məhkəmələrinin İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 4-cü bəndi kontekstində “soyqırım” anlayışına nəyin daxil olmasına dair yanaşmasının Konvensiyaya münasibətdə qəbul edilən olub olmamasına dair sual, ərizəçinin məhkum olunmasına dair onların əsaslandırılmalarının yetərli və müvafiq olub olmaması ilə bağlıdır və bu məsələ aşağıda, zərurilik başlığının altında müzakirə olunacaq.

40. Beləliklə, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə qabaqcadan görülə bilən olub və buna görə də Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən “qanunda nəzərdə tutulub”.

2. *Legitim məqsəd*

(a) *Palatanın qərarı*

41. Palata qəbul edib ki, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə “digərlərinin hüquqlarını” qorumaq məqsədi daşıyıb, daha dəqiq desək, 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə Osmanlı İmperiyası tərəfindən ermənilərə qarşı törədilən vəhşiliklərin qurbanlarının qohumlarının qürurunu qorumaq məqsədi daşıyıb. Lakin Palata hesab edib ki, İsveçrə Hökuməti ərizəçinin şərhlərinin ictimai asayişə ciddi təhlükə yaratması ilə bağlı arqumentini kifayət qədər əsaslandırma bilməyib.

(b) *Yuxarı Palataya təqdim olunan müraciətlər*

(i) *Tərəflər*

42. Ərizəçi bu məsələ ilə bağlı xüsusi arqumentlər təqdim etməyib.

43. İsveçrə Hökuməti bildirib ki, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə başqalarının hüquqlarını müdafiə etmək məqsədi daşıyıb: 1915-ci il və ondan sonrakı illərin qurbanlarının və onların sonrakı nəsillərinin. Ərizəçinin münasibəti erməni icmasının şəxsiyyətinə qarşı təhdid yaradıb. Müdaxilə həmçinin ictimai asayişə qorumaq məqsədi daşıyıb. 2004-cü ilin iyul ayında ərizəçi Lazannada Lazanna Müqaviləsinin il dönümü ilə bağlı, İsveçrədən və xarici ölkələrdən olan 2.000-ə yaxın şəxsin qatıldığı tədbirdə bəyanatla çıxış edib və bu, bir sıra risklər yaradıb, çünki bu tədbir başqa bir tədbirlə eyni vaxta təsadüf edib. İsveçrə Hökuməti həmçinin qeyd edib ki, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsi “ictimai asayişə qarşı cinayətlər” bölümünün altında yerləşir və İsveçrə Federal Məhkəməsinin presidentlərinə əsasən bu maddənin məqsədi sadəcə bir etnik və ya dini qrupun üzvlərini deyil, həmçinin ictimai asayişə qorumaqdır. Bu da Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları Komitəsinin şərhinə uyğun olaraq, İsveçrənin İrqi Ayrı-seçkiliyin Qadağan olunması haqqında Beynəlxalq Konvensiyanın 4-cü maddəsinin “b” bəndi və Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 20-ci maddəsinin 2-ci bəndi ilə üzərinə götürdüyü öhdəliklərdən irəli gəlir.

(ii) *Üçüncü tərəflər*

44. Türkiyə Hökuməti bildirib ki, ərizəçinin məhkum olunması ilə ictimai asayişin müdafiəsi arasında hər hansı əlaqə yaradılmayıb və ictimai asayişə hədəflənən hər hansı spesifik hədəyə də istinad edilməyib. Onlar diqqəti, Konvensiyanın “ictimai asayişə” nəzərdə tutan 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın “ictimai asayişin müdafiəsini” nəzərdə tutan 19-cu maddəsinin 3-cü bəndinin “b” yarımbəndi arasında fərqləndirərək qeyd ediblər ki, ərizəçinin bəyanatlarının kütləvi ixtişaşə səbəb ola biləcəyi və ya faktiki olaraq səbəb olduğu barədə hər hansı bir sübut yoxdur. Oxşar bəyanatlar əvvəllər də olub və həmin işlərdə də bu işdə olduğu kimi hər hansı kütləvi ixtişaşın baş verməsi xəbərinə rast gəlinməyib.

(c) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

45. İsveçrə Hökuməti bildiribki, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan iki legitim məqsədə xidmət edib: “kütləvi ixtişaşın qarşısının alınması” və “digərlərinin hüquqlarının qorunması”. Məhkəmə bu arqumentləri bir-bir nəzərdən keçirəcək.

(i) “Kütləvi iğtişaşın qarşısının alınması”

46. Müqavilələr Hüququ haqqında 1969-cu il Vyana Konvensiyasının 33-cü maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən, müqavilələr “əks etdirdikləri ifadələrin, müqavilənin kontekstinə görə və məqsəd və məramına əsasən, adi qaydada ifadə etdikləri mənaya əsaslanaraq yaxşı niyyətlə” şərh olunmalıdır. Bu Konvensiyanın, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası da daxil olmaqla, müqavilələrin şərhinə həsr edilən 33-cü maddəsinin 3-cü bəndi iki və ya daha artıq dillərdə təsdiq olunub və bu norma vasitəsilə müqavilə ifadəsi “hər təsdiq olunmuş mətnə eyni dildə təsbit olunub”. Adıçəkilən Konvensiyanın 33-cü maddəsinin 4-cü bəndi qeyd edir ki, təsdiq olunmuş mətnlər arasında mənə fərqi meydana çıxarsa, qəbul edilən mənə “müqavilənin məqsəd və məramına uyğun olaraq, mətnləri ən yaxşı şəkildə uzlaşdırın” mənə olmalıdır. Bu son qeyd olunan qaydalar adı çəkilən Konvensiyanın 31-ci maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş şərhin ümumi qaydasının elementləri kimi oxunmalıdır.

47. Məhkəmə bu günə qədər bir neçə hallarda bildirib ki, beynəlxalq hüququn ümumi qəbul olunmuş prinsiplərini əks etdirən bu qaydalar artıq adət hüququ statusu qazanıb. Bu qaydalar tələb edir ki, müvafiq mətnlər mümkün qədər uzlaşın və Konvensiyanın məqsəd və məramına ən müvafiq şəkildə uyğun olan formada şərh olunmalıdır.

48. Nəzərə alsaq ki, sözügedən ifadələrin hansı kontekstdə işlənməsi fərdi insan hüquqlarının səmərəli müdafiəsi üçün müqavilə rolunu oynayır, o zaman 10-cu maddənin 2-ci bəndindəki norma kimi Konvensiyada nəzərdə tutulmuş hüquqlara müdaxiləyə icazə verən normalar məhdudiyətlə şərh olunmalıdır və daha ümumi yanaşsaq, ümumi qaydalarla bağlı istisnalar geniş şəkildə şərh oluna bilməz. Bunlara əsaslanaraq Məhkəmə hesab edir ki, ingilis dilində olan mətndəki sözlər ancaq dar mənə daşdığı üçün, 10-cu maddənin 2-ci bəndinin ingilis və fransız dilində olan mətnlərdəki “iğtişaşın qarşısının alınması” və “*la défense de l'ordre*” ifadələri daha dar mənada başa düşülməlidir.

49. İsveçrə Hökumətinin 261-ci maddənin İsveçrə Cinayət Məcəlləsində sistematik yeri olması və onun İsveçrə hüququ ilə müdafiə məqsədi daşması ilə bağlı arqumentləri geniş mənəni nəzərdə tutur və buna görə də hazırkı işdə qeyri-münasib sayılır. Bu işdə maraq kəsb edən məsələ ondan ibarətdir ki, ərizəçinin bəyanatları real olaraq iğtişaş yarada bilərdimi və ya belə bir iğtişaş yaradıbmı, məsələn, hansısa icimai narahatlığa səbəb olubmu ki, İsveçrə Hökuməti də onu cəzalandırarkən bunu nəzərə alıb.

50. Lakin İsveçrə Hökumətinin öz mövqeyini müdafiə edən yeganə arqumenti ondan ibarətdir ki, Lazannada 24 iyul 2004-cü il tarixdə, ərizəçinin məhkum olunması ilə əlaqəli tədbirlərdən bir il öncə, iki etiraz aksiyası keçirilib və ərizəçi onlardan birində spiker kimi çıxış edib. Bununla bağlı İsveçrə Hökuməti hər hansı detallı açıqlama verməyib və faktiki olaraq o aksiyalarda hansısa qarşıdurmanın baş verməsinə dair hər hansı sübut yoxdur. Daha vacib olan odur ki, ərizəçiyə qarşı İsveçrə hakimiyət orqanarı tərəfindən deyil, İsveçrə-Erməni Assosiasiyası tərəfindən edilən şikayət əsasında qaldırılan cinayət işilə bağlı İsveçrə məhkəmələrinin heç bir qərarında bu məsələ qeyd olunmayıb. Nəhayət, ərizəçinin bəyanatlarla çıxış etdiyi ictimai tədbirlərin İsveçrə hakimiyət orqanları tərəfindən ictimai iğtişaş səbəb ola biləcək tədbir kimi qiymətləndirilməsi və bunun qarşısını almaq üçün müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsinə dair hər hansı sübut yoxdur. Eyni zamanda İsveçrədə həm erməni həm də türk icmasının yaşamasına baxmayaraq, bu cür bəyanatların ciddi gərginlik yarada biləcəyi və qarşıdurma səbəb ola biləcəyinə dair heç bir sübut yoxdur.

51. Buna görə də Məhkəmə, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilənin “iğtişaşın qarşısının alınması” məqsədilə edilməsi arqumenti ilə razılaşmır.

(ii) “Digər şəxslərin hüquqlarının ... müdafiəsi”

52. Məhkəmə qəbul edir ki, ərizəçinin ermənilərə qarşı soyqırımını inkar edən bəyanatlarına edilən müdaxilə soyqırım qurbanı identifikasiyanı, və beləliklə də, hazırkı dövrdə yaşayan ermənilərin ləyaqətini müdafiə etmək məqsədi daşıyır. Eyni zamanda qeyd olunmalıdır ki, o hadisələrin hüquqi təsnifatını mübahisələndirməklə ərizəçinin qurbanlar haqqında neqativ çıxış etməsini, onların ləyaqətini alçaltmasını və ya insanlığa qarşı təhqiramiz fikirlər irəli sürməsini demək olmaz. Həmçinin ərizəçinin erməni soyqırımını “beynəlxalq yalan” adlandırmaqla həmin şəxsləri və ya onların övladlarını günahlandırmasını iddia etmək olmaz; bu bəyanatların ümumi məzisi onu göstərir ki, ərizəçinin ittihamları “İngiltərə, Fransa və Çar Rusiyası” kimi “imperialistlərə” və “[Amerika Birləşmiş Ştatları] və [Avropa Birliyinə]” ünvanlanıb.

53. Beləliklə, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə “başqalarının hüquqlarını ... müdafiə etmək” məqsədilə edilib. İndi bununla bağlı cinayət “cəzasının” tətbiq olunmasının “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub olmadığını müəyyənləşdirmək qalır.

3. Müdaxilənin demokratik cəmiyyətdə zəruriliyi

(a) Palatanın qərarı

54. Palata ərizəçinin bəyanatlarını, bu bəyanatların edildiyi kontekstdə nəzərdən keçirərək və ərizəçinin mövqeyinə istinadən hesab edib ki, bu bəyanatlar “tarixi, hüquqi və siyasi xarakterli” olub, ictimai maraqla əlaqəli olan müzakirələrlə bağlıdır və bu əsasla da yekun olaraq hesab edib ki, İsveçrə Hökumətinin bu bəyanatlarla bağlı qiymətləndirmə sərbəstliyi məhduddur. Palata hesab edib ki, İsveçrə məhkəmələrinin ərizəçini ittiham etmək üçün 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin hüquqi təsnifatını müəyyən edərkən “ümumi konsensus” anlayışına əsaslanması problemlidir. Palata davam edərək ərizəçinin bəyanatlarının nifrət və ya zorakılıq yaratdığına heç bir göstəricisi olmadığını qeyd edib və bu bəyanatlarla Holokostu inkar edən bəyanatlar arasında fərqi vurğulayaraq, onların eyni mənə daşmadığını və eyni əks səda doğurmadığını bildirib.

(b) Böyük Palataya təqdim olunan müraciətlər

(i) Tərəflər

(a) Ərizəçi

55. Ərizəçi bildirib ki, onun bəyanatları Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə yüksək səviyyədə qorunmalıdır, çünki bu bəyanatlar nəinki 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrilə bağlı, həmçinin ziddiyyətli tarixi hadisələrlə bağlı fərqli fikirlərin cinayət hesab olunmasının düzgün olub olmamasına dair müzakirələri canlandırır; bu məsələlərin hər ikisi ictimai maraqla doğuran məsələlərdir. Bu bəyanatların cinayət qaydasında cəzalandırılması bu müzakirələri boğmaq və ictimaiyyəti tarixi hadisələrlə bağlı fərqli şərhlər təqdim etməkdən çəkindirmək məqsədi daşıyır və nəticədə ermənilərin Osmanlı İmperiyasında əzablar yaşaması barədə rəsmi tarixşünaslıq təsiri yaradır. Bu, demokratik cəmiyyətdə vacib olan müzakirə açmaq və sərbəst şəkildə araşdırma aparmaq imkanlarına zidd olub. O, hadisələri inkar etməyib, sadəcə olaraq bu hadisələrin beynəlxalq hüquqla nəzərdə tutulan mənada soyqırım kimi xarakterizə olunmasını, xüsusilə Osmanlı Hökumətinin erməniləri bir qrup olaraq məhv etmək qəsdini olmasına dair sübutlar yetərsiz olduğu halda bu hadisələrin soyqırım kimi qələmə verilməsini rədd edib. Onun arqumenti Soyqırım haqqında Konvensiyanın retroaktiv qaydada tətbiqinə yol verilməməsi halı ilə və hadisələrin müvafiq səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən soyqırım kimi tanınmaması faktı ilə daha da güclənib.

56. Ərizəçi həmçinin bildirib ki, 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrilə bağlı tarixi araşdırmalar hələ də davam edir və alimlər arasında bu hadisələrlə bağlı konsensus mövcud deyil. Ərizəçi

daha sonra bildirib ki, onun bəyanatlarında ifratçı fikirlər əks olunmayıb və ermənilərin identifikasiyasını ciddi şəkildə sarsıtmayıb. O, özünü ifadə edərkən nifrəti və ya irqi ayrı-seçkiliyi təşviq etməyib. Ona görə də onun fikirlərini İrqi Ayrı-seçkiliyin Bütün Növlərinin Qadağan edilməsi haqqında Konvensiyanın 4-cü maddəsi altında cinayət əməli kimi xarakterizə etməyə heç bir ehtiyac olmayıb. Ərizəçiyə görə müzakirə olunan mövzu ilə bağlı müzakirə İsveçrə qanunvericiliyi ilə qadağan olunsada, onun bəyanatları İsveçrənin daxilində mübahisələri əks etdirib. İsveçrədə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsi çox ziddiyyətli olub və hətta keçmiş Ədliyyə Nazirinin də tənqidlərinə səbəb olub. Bütün Avropada 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin hüquqi xarakteri ilə bağlı müzakirələrin aparılması öz növbəsində göstərib ki, bu məsələ təkcə Türkiyədə deyil, beynəlxalq səviyyədə, özəlliklə orda yaşayan türk icmasının narahatlığı səbəbilə İsveçrədə, ictimai narahatlıq doğuran məsələdir.

57. Ərizəçi daha sonra bildirib ki, o, irqçilik əleyhinə fəaliyyət göstərən aktivistdir və bu mövzularla bağlı çıxış etmək üçün *LİCRA* və Avropa Parlamenti tərəfindən dəvətlər alıb. Son olaraq ərizəçi bildirib ki, çox daha yaxın keçmişdə baş verən və Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi tərəfindən tanınan Srebrenisa soyqırımını inkar edən iki şəxslə bağlı işdə İsveçrə Hökuməti şəxsin irqçi motivlərlə çıxış etmədiyini qənaətinə gələrək ittihamı ləğv edib. Bu onu göstərir ki, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 4-cü bəndi qeyri-bərabər şəkildə və siyasiləşmiş yolla tətbiq olunur.

(β) *İsveçrə Hökuməti*

58. Hökumət Palatanın, ərizəçinin yalnız bu hadisələrin hüquqi qiymətləndirilməsini inkar etdiyi üçün ittiham olunduğunu ehtiva edən əsaslandırması ilə razılaşmayıb. Bununla bağlı Hökumət qeyd edib ki, ərizəçi erməniləri türklərə qarşı təcavüzkarlıqda günahlandıraraq və onlara qarşı törədilən vəhşiliklərin soyqırım adlandırılmasını “beynəlxalq yalan” adlandıraraq və özünü bu hadisələrin başında duran Talaat Paşanın davamçısı adlandıraraq İsveçrə Hökuməti Palatanın ərizəçinin bəyanatlarını “tarixi, hüquqi və siyasi xarakterli” hesab etməsi və nəticədə yerli hakimiyyət orqanlarının mülahizə sərbəstliyinin məhdud olması ilə bağlı qərarına toxunub. Onlar hesab ediblər ki, tarixi müzakirələr azadlığı sadəcə tarixi həqiqətlərin aşkar edilməsinə dair müzakirələrə aiddir və bu müzakirələrin müəllifləri ziddiyyətləri qızıqsıran müzakirələrə deyil, açıq və soyuqqanlı müzakirələrə üstünlük verirlər. Ərizəçi dəfələrlə təkrar edib ki, o heç vaxt fikrini dəyişməyəcək və real müzakirə aparmayacaq. Bu bəyanatların müəllifi göstərib ki, o, tarixi müzakirənin fundamental metodlarına riayət etməyib. Belə bir şəraitdə hakimiyyət orqanlarının geniş mülahizə sərbəstliyi olmalıdır.

59. Ərizəçinin bəyanatlarına normal qaydada siyasi çıxışlar üçün nəzərdə tutulan müdafiə tətbiq oluna bilməz, çünki bu bəyanatlar İsveçrənin daxili siyasəti və ya İsveçrə cəmiyyəti daxilində aparılan müzakirə ilə əlaqədar deyil. O, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinə mübahisələndirməyib və ya İsveçrənin siyasi həyatı ilə bağlı müzakirə açmayıb, o, sadəcə öz ölkəsinin siyasətilə bağlı danışır. Onun çıxışı daxili siyasi müzakirələrdə özünü ifadə edən şəxsin çıxışı ilə eyniləşdirilə bilməz, çünki o zaman bu, ifadə azadlığı hüququnun məqsədini nəzərə almamaq demək olar. Bu məsələ həmçinin Konvensiyanın 16-cı maddəsinin tələblərindən irəli gəlir. Həmin maddə ilə Razılığa gələn Yüksək Tərəflər əcnəbilərin siyasi fəaliyyətini məhdudlaşdırma bilər. Ərizəçinin bəyanatlarını siyasi çıxış hesab edərək Palata İsveçrəni heç bir təsirə malik olmadığı siyasi mübahisəyə reaksiya verməkdən çəkindirib, baxmayaraq ki, İsveçrə hakimiyyət orqanlarının ifadə azadlığı hüququ prinsipinin öz vəzifə və səlahiyyətləri çərçivəsində tətbiqini təmin etməklə bağlı legitim məqsədi ola bilərdi.

60. Nəzərə alınmalıdır ki, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarımbəndi sadəcə soyqırım və insanlıq əleyhinə cinayətlərin inkarını, onun ciddiyyətinin azaldılmasını və əsaslandırılmasını qadağan etmir; əlavə olaraq bu norma həmin əməllərin irqi, etnik və dini əsaslarla insan ləyaqətini alçaltması tələbini nəzərdə tutur. Ərizəçinin işində onun bəyanatlarında irqçi motivlərin olması qənaətinə gəlmək üçün İsveçrə məhkəmələrinin kifayət qədər əsası olub. İrqçiliklə mübarizə insan hüquqlarının müdafiəsinin vacib aspektidir. Bu, ECRİ-nin (İrqçiliyə və Düzümsüzlüyə qarşı Avropa Komissiyası) işlərində də göstərilib və İsveçrəylə bağlı son hesabatında ECRİ inzibati və mülki hüquq

çərçivəsində irqi ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizəni gücləndirməyi tövsiyə edib. Holokostun nadir xarakteri malik olması məsələsini mübahisə etmək arzusunda olmayan İsveçrə Hökuməti hesab edib ki, soyqırım və insanlıq əleyhinə digər cinayətlərin inkarına qarşı mübarizədə Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərə sərbəstlik verilməlidir. Hər iki halda, qurbanları tarixi saxtalaşdırmaqda ittiham etmək irqi ayrə-seçkiliyin ən ciddi formalarından biridir.

61. Son olaraq, İsveçrə Hökuməti qeyd edib ki, ərizəçiyə tətbiq edilən cəza bütövlükdə sərt hesab oluna bilməz, çünki bu cəza ərizəçini öz fikirlərini ictimai formada ifadə etməkdən çəkəndirməyib və o, bu fikirləri ilə icmanın həyatına təsir edən məsələlərin müzakirəsinə töhfə verməyib.

(ii) *Üçüncü tərəflər*

(a) *Türkiyə Hökuməti*

62. Türkiyə Hökuməti bildirib ki, ərizəçinin bəyanatları İsveçrədə 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin soyqırım kimi tanınması və onun inkarının cinayət əməli hesab olunması ilə bağlıdır və dolayısıyla, İsveçrənin daxili siyasətinə təsir edən bir məsələdir. Bu məsələnin İsveçrənin daxilində ziddiyyətli məsələ olduğunu sübut edən digər fakt ondan ibarətdir ki, iki İsveçrəli Assosiasiya – İsveçrə-Erməni Assosiasiyası və İsveçrənin Fransız dilli İcmasının Türk Assosiasiyaları Federasiyası bu işdə üçüncü tərəf kimi cəlb olunub. Buna görə də İsveçrə hakimiyyət orqanlarının ərizəçiyə qarşı hərəkət etməklə bağlı qərarında məhdud mülahizə sərbəstliyi olub; ərizəçinin İsveçrə qanunvericilik orqanını tənqid etməsi bu mülahizə sərbəstliyini daha da məhdudlaşdırıb.

63. Ərizəçi ermənilərə qarşı irqi ayrı-seçkilik yaratmaq niyyətində olmayıb, onun məqsədi İsveçrə Milli Şurasının 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrini soyqırım kimi tanımasını tənqid etmək olub. Onun bəyanatlarının və ona qarşı qaldırılmış cinayət işilə bağlı söylədiyi fikirlərin mövzusunda və İsveçrə məhkəmələrinin əsaslandırmalarından bunu aydın görmək olur. O, əsassız ziddiyyətli fikirlər yaratmaq niyyətində olmayıb, sadəcə davam edən müzakirələrə töhfə verməyə can atıb. Bu, ərizəçinin və İsveçrə-Erməni Assosiasiyasının dəvət etdiyi tarixçilərin bir-birini təqzib edən fikirlərindən də aydın görünür. Ərizəçi qırğınların və köçürmələrin baş verdiyini sual altına almayıb, o, sadəcə olaraq bu baş verənlərin soyqırım kimi təsnifləndirilməsini mübahisələndirib. Buna görə də onun işi Holokostu inkar edənlərin işindən fərqlənib. Holokostun inkarı işlərində inkar edən şəxslər real tarixi faktları mübahisələndiriblər. Bu işdə ərizəçi öz möqeyində yalnız olmayıb, Britaniya Hökuməti də onun fikirlərini bölüşüb.

64. Doğrudur ki, ərizəçi ermənilərin dərin hüznünə səbəb olan bir mövzuyla bağlı tənqidatçı xarakterli çıxış edib. Lakin o, 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş vermiş hadisələrin qurbanlarını və ya İsveçrədə yaşayan erməniləri təhqir etmək məqsədi güdməyib, sadəcə ictimai müzakirələrə yol açıb. İfadə azadlığı tənqidat həddində olan ifadələri də əhatə edir. Bu hüquq hətta şok edən, incidən, hətta təhlükəli olan fikirlərə də şamil edilir. Ərizəçinin Talaat Paşanın ideyalarına dəstək ifadə etməsi, bu məsələdə öz fikirlərini heç vaxt dəyişməyəcəyini israrla bildirməsi və Amerika Birləşmiş Ştatlarını və Avropa Birliyini Hitlərlə eyniləşdirməsi faktı bu işdə müvafiq hesab edilə bilməz, çünki o, başqa ifadələrə görə deyil, “soyqırımı” inkar etməklə irqi ayrı-seçkiliyə yol verməkdə ittiham olunub.

65. Kontekstə gəlinə, Avropa Şurasına Üzv olan Dövlətlərin heç birində 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin soyqırım kimi xarakterizə edilməsini inkar etməyə görə cinayət qaydasında ittiham nəzərdə tutulmayıb. Bu onu göstərir ki, demokratik cəmiyyətlər buna ehtiyac duymayıblar. Xüsusilə Fransa misalı göstərib ki, müəyyən hadisələrin rəsmi olaraq soyqırım kimi tanınması ilə bu hadisələrin soyqırım olduğunu inkar edənlərin əməlinin cinayət kimi xarakterizə edilməsi arasında fərq mövcuddur. Almaniya Hökuməti də bu əməlin cinayət kimi xarakterizə olunmasını qeyri-müvafiq hesab edib. Səlahiyyətli BMT qurumları da eyni mövqedən çıxış ediblər.

(β) Ermənistan Hökuməti

66. Ermənistan Hökuməti bildirib ki, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin, Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 20-ci maddəsi və İrqi Ayrı-Seçkiliyin Bütün Növlərinin Qadağan olunmasına dair Konvensiyanın 4-cü maddəsinə əsaslanan 261-ci maddəsi Konvensiyaya uyğundur, çünki bu norma irqi ayrı-seçkilik niyyətilə söylənən və ya təhlükəli sosial nəticələrə səbəb ola biləcək bəyanatları qanunsuz hesab edir. Məhkəmənin presedentlərinə əsasən, nifrət nitqi əleyhinə olan qanunlar mübahisə olunan çıxışların həqiqi ictimai marağa səbəb olub-olmamasını nəzərə almalıdır ki, bu hal ərizəçinin işinə aid deyil. O, soyqırımı inkar edən və bu mövzuda islah olunmayan bir şəxs olub və bu təhqiredici çıxışlarını hər hansı elmi əsasla əsaslandırmayıb. Bu bəyanatlar ermənilərə qarşı irqi niyyətlə edilmiş təhqirdən ibarət olub və türkləri onların yalançı olduğuna inandırmaq məqsədi daşıyır. Buna rəğmən Palatanın bu bəyanatları tarixi, hüquqi və siyasi xarakterli çıxış adlandırması çox böyük sadələşmədir. Buna görə də İsveçrə məhkəmələrinin bu bəyanatların ermənilərin ləyaqətini alçaltmaqla sosial harmoniyaya təsir etməsi barədə qərar verməkdə mülahizə sərbəstliyi olub. Bəyanatlar müvafiq tarixi müzakirələrin bir hissəsi olmayıb və ermənilərə qarşı törədilən vəhşiliklərin gerçək olduğunu nəzərə alsaq, Palatanın tarixi araşdırmalarla bağlı heç bir gerçəyin olmadığı barədə təklifi cəfəngiyatdır. Palatanın qərarının əsas qüsuru ondadır ki, o, soyqırımı inkar edənlərə istinad edərək erməni soyqırımının həqiqətən baş vermiş olmasına dair şübhələrin olması qənaətinə gəlib. Bir insan hüquqları məhkəməsinin bu cür ismarıç göndərməsi çox incidici və ədalətsiz haldır.

(γ) Fransa Hökuməti

67. Fransa Hökuməti bildirib ki, Dövlətlərin irqçi və inkaredici əməllərə cinayət cəzası ilə cavab verə bilmək imkanı olmalıdır. İfadə azadlığı hüququ cəmiyyətin fundamental mövqelərinə təhlükə yaradacaq şəkildə istifadə olunursa, qanunverici orqan buna cinayət hüququ ilə müəyyən edilən cəzalarla reaksiya verə bilməlidir. Bu, ECRİ (İrqiçilik və Düzümsüzlük Əleyhinə Avropa Komissiyası) tərəfindən və Avropa Birliyinin 2008/913/JHA sayılı Çərçivə Qərarının 1-ci maddəsinin 1-ci bəndilə təsdiq olunub. Soyqırımın inkarı bir saxtalaşdırma proqramı olub düzümsüzlüyə təhrik edir. Daşdığı təhlükə baxımından, bu əmələ cinayət cəzası tətbiq edən qanunlar Konvensiyanın 10-cu maddəsinin tələblərinə uyğundur. Bu qanunlar tarixi müzakirələri və ya araşdırmaları susdurmaq və ya qarşısını almaq məqsədi daşmır. Onlar ziyanlı nəticələrə gətirib çıxara biləcək inkaredici bəyanatlarla mübarizə xarakteri daşıyır. Onların müvafiq işlərdə tətbiq olunması milli məhkəmələrin mülahizə sərbəstliyinə daxildir. Bu mülahizə sərbəstliyinin məqsədi Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərə, hətta müvafiq məsələ ilə bağlı ümumi konsensus olmadıqda belə, bu cür əməllərə qarşı mübarizə aparmaq imkanı verməkdir.

(δ) İsveçrə-Ermənistan Assosiasiyası

68. İsveçrə-Ermənistan Assosiasiyası bildirib ki, bu iş sadəcə ərizəçinin ifadə azadlığı hüququ ilə bağlı deyil, həm də 1915-ci ildə və ondan sonrakı illərdə Osmanlı İmperiyası tərəfindən törədilmiş qəddarlıqların qurbanlarının və onların övladlarının şərəf, nüfuz və xatirəsilə bağlı olub, Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə qorunur. Ərizəçi çıxışlarını bilərəkdən edib və İsveçrəyə də məhz bu məqsədlə gəlib. Bu bəyanatlar 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş vermiş hadisələrin hüquqi xarakteri ilə məhdudlaşmayıb; onlar həmçinin bu hadisələrin gerçəkliyini inkar edib. Buna görə də ərizəçinin əməlinin cinayət qaydasında ittihamla nəticələnməsi Konvensiyaya zidd deyil.

(ε) İsveçrənin Fransız dilli İcmasının Türk Assosiasiyaları Federasiyası

69. İsveçrənin Fransız dilli İcmasının Türk Assosiasiyaları Federasiyası bildirib ki, çox az sayda demokratik Dövlətlər, xüsusilə Avropa İttifaqının 2008/913/JHA sayılı Çərçivə Qərarından öncə, soyqırımın inkarını cinayət əməli kimi qəbul edib. Onlar Amerika Birləşmiş Ştatlarının mövqeyinə istinad ediblər və eyni zamanda bildirişlər ki, Almaniya və Fransa yalnız Holokostun inkarını qeyri-qanunu hesab edib. Digər hər hansı tarixi hadisə yoxdur ki, “açıq-aşkar baş vermiş tarixi fakt” kateqoriyasına daxil edilərək inkar olunduğu təqdirdə Məhkəmənin prezidenti əsasında Konvensiyanın 10-cu maddəsinin

müdafiəsindən məhrum edilsin. Cinayət qaydasında cəzanın bu şəkildə geniş tətbiqi, xüsusilə Fransa və İspaniya konstitusiyaya məhkəmələrinin bu məsələ ilə bağlı əsaslandırmasından sonra, ifadə azadlığı hüququna zidd olardı. Bu məsələlərin ifadəsi yalnız açıq-aşkar irqçi və ya anti-demokrat motivlər daşdıqda və ya ictimai asayişə qaçılmaz təhdid yaratdıqda cinayət əməli kimi xarakterizə oluna bilər. Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərin bu məsələ ilə bağlı geniş mülahizə sərbəstliyi ancaq onların ərazilərdə baş verən hadisələri əhatə edir. Federasiya qeyd edib ki, bu məsələyə dair İsveçrədə yaşayan 130.000 nəfərdən ibarət türk icmasının ifadə azadlığı vacibdir və bu insanlar ziddiyyətli məsələlərin açıqlanması üçün müzakirə edə bilmək arzusundadırlar.

(ç) CCAF

70. CCAF bildirib ki, o, üçüncü ən böyük erməni diasporasının yerləşdiyi Fransada yaşayan 600.000 erməninin adından çıxış edir. Onlar bilirlər ki, kütləvi qırğından əziyyət çəkən insanların nəslinin davamçısıdırlar və zaman onların xatirəsini yox etməyib. CCAF bu məsələni fransada ermənilərin müxtəlif ictimai və özəl formada qurbanların xatirəsini yad etdiyini detallı təsvir edərək izah edib. CCAF bildirib ki, beynəlxalq hüquqa əsasən soyqırım insan ləyaqətinə təcavüz kimi qəbul edilib və Fransa məhkəmələri bunu *ordrepublik* kimi dəyərləndirib. Buna görə də onun inkarı ləyaqətin pozuntusudur; bu, sadəcə tarixə deyil, həm də bu insanların xatirəsinə təsir edib ki, buda ləyaqət hüququnun ayrılmaz aspektidir. İnkara qanunsuz hesab edilməsi bu hüququn qorunmasının yeganə yoludur. Bundan başqa, bu inkar,ən az erməni icmasının böyük olduğu Fransa kimi ölkələrdə, ictimai asayişə təsir edib. Nəticədə bu, bir sıra vandalizm xarakterli hərəkatlərə, eləcə də ermənilərin, xüsusilə türk əsilli şəxslərin yaşadığı ərazilərdə və ya İnternetdə, təhqir olunması və hədələnməsinə səbəb olan hərəkatlərlə müşahidə olunub. Soyqırımı inkar edənlər tərəfindən Fransanın daxilində və xaricində hər an qarşıdurma səbəb ola biləcək nümayişlər təşkil olunub ki, bunlar xüsusi narahatlıqlar yaradıb.

(η) Türkiyə İnsan Hüquqları Assosiasiyası, Həqiqət Ədalət Xatirə Mərkəzi və Soyqırım və İnsan Hüquqları Təhqiqatı üzrə Beynəlxalq İnstitut

71. Türkiyə İnsan Hüquqları Assosiasiyası, Həqiqət Ədalət Xatirə Mərkəzi və Soyqırım və İnsan Hüquqlarının Tədqiqatı üzrə Beynəlxalq İnstitut öz aqumentlərini birgə təqdim ediblər. Onlar bildiriblər ki, ərizəçinin ittiham olduğu hərəkat sadəcə soyqırımın inkarı olmayıb, həmçinin ayrı-seçkiliyə sövq edib. Onlar həmçinin Palatanın ərizəçinin yalnız 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin hüquqi xarakterini mübahisələndirdiyinə dair qərarına etiraz edərək bildiriblər ki, Lazanna Rayon Polis Məhkəməsi ərizəçinin qırğını əsaslandırmağa çalışdığını və erməniləri “təcavüzkar” və “xəyanətkar” adlandırdığını müəyyən edib. Eyni zamanda Palata özü də qeyd edib ki, o, Talaat Paşanın davamçısı olduğunu elan edib. Onlar həmçinin bildiriblər ki, ərizəçi çıxış etdiyi yerləri bilərəkdən seçib. Lakin ərizəçinin irqçi motivlərini ən çox ələ verən fakt onun Talaat Paşa Komitəsinin lideri olmasıdır.

72. Son olaraq, üçüncü tərəf bildirib ki, Türkiyədə 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrlə bağlı ksenofobik və irqçi təxribat yeganə və daimi haldır. Odur ki, ərizəçinin bu hadisələrin xarakterilə bağlı çıxışları birbaşa Türkiyədə ermənilərə qarşı olan düşmənçilik mühiti ilə əlaqəlidir və bu, *interalia*, ECRİ-nin (İrqçilik və Dözümsüzlüklə Mübarizə üzrə Avropa Komissiyası) sənədlərində də öz əksini tapıb.

(θ) FIDH

73. FIDH qeyd edib ki, bu iş ifadə və xüsusilə tarixi məsələlərlə bağlı müzakirə azadlığı hüququ ilə nifrət çıxışına qarşı, xüsusilə onun inkar formasına qarşı mübarizənin zəruriliyi arasında ziddiyyətə səbəb olub. Bunların hər ikisi Konvensiya ilə vacib hesab olunur. Məhkəmənin yaxın keçmişə aid presedenti bir qədər ziddiyyətlidir və Böyük Palata bu məsələyə aydınlıq gətirməli, bu ziddiyyətli və bir-birilə rəqabətdə olan iki məsələ ilə bağlı müvafiq balans yaratmalı və aydın prinsiplər müəyyən etməlidir. Bu yolla Böyük Palata üç məsələyə aydınlıq gətirməlidir: Birincisi, bu dəyərlərin heç biri digərindən

üstün olmamalıdır. İkincisi, ifadə azadlığı bir prinsipdir və onun məhdudlaşdırılması istisna haldır. Üçüncüsü, bu sahədə Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərin mülahizə sərbəstliyi məhduddur.

(i) LICRA

74. LICRA bildirib ki, soyqırımın inkarını qanunsuzlaşdırmaq nəinki ifadə azadlığı hüququna uyğundur, həm də Avropa insan hüquqlarının müdafiəsi sisteminin tələbidir. Buna, xüsusilə Konvensiyanın Kibercinayətlərə dair Əlavə Protokolunun 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində istinad edilib.

(κ) Beynəlxalq Müdafiə Mərkəzi

75. Beynəlxalq Müdafiə Mərkəzi bildirib ki, milli identifikasiya ilə bağlı yerli hakimiyyət orqanlarının geniş mülahizə sərbəstliyi olmalıdır. Nəzərə alınmalıdır ki, erməni diasporası əsasən 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələrin nəticəsində meydana gəlib. Müvafiq test ondan ibarət olmalıdır ki, bəyanatlar ictimai müzakirələrə töhfə veribmi və ya əksinə, təhqiredici olubmu. Bunun müəyyən edilməsi üçün isə bəyanatlar kontekstə görə geniş şəkildə araşdırılmalıdır. Bəyanat yalnız əsaslı müzakirələrə töhfə verdiyi halda hüquqi və ya tarixi hesab oluna bilər və əgər faktiki olaraq nifrət çıxışına səbəb olarsa, o zaman siyasi ifadə adı altında pərdələnmə bilməz. Kontekstin araşdırılması bəyanatın destruktiv məqsəd daşıyıb daşmadığını və Konvensiyanın 17-ci maddəsinin tətbiqinə ehtiyac yaradıb yaratmadığını müəyyənləşdirmək üçün zəruridir. Bu məsələdə “yalan” ifadəsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edib, çünki bu, qurbanların və onların sonrakı nəsillərinin tamlığını mübahisələndirib və ərizəçi hadisələri yenidən müəyyənləşdirməyə cəhd edərək onların daha az əhəmiyyətli olduğunu söyləməyə çalışıb və erməniləri qurban deyil cinayətkar kimi təsvir edərək onların özlərini yaşadıkları bu taleyin cavabdehi kimi qələmə verməyə cəhd göstərib. Müdaxilə üçün ciddi sosial ehtiyacın olması sözügedən Dövlətdəki şəraitə istinadən müəyyənləşdirilməlidir. Məsələn, əhəlinin müxtəlifliyi və cəmiyyətdəki dəyərlər və prinsiplər nəzərə alınmalıdır.

(λ) Fransız və belçikalı akademiklərdən ibarət qrup

1. Fransız və belçikalı akademiklərdən ibarət qrup qeyd edib ki, nifrət çıxışları sadəcə olaraq açıq-aşkar zorakılığa çağıran çıxışlarla məhdudlaşmır; soyqırımın inkarı və ya əsaslandırılması da bu kateqoriyaya daxildir. Bununla bağlı nəzərə alınmalı olan kateqoriyalara bəyanatın hərfi mənada deyil, söyləndiyi kontekstdə xarakteri və ya onun müəllifinin peşəsi daxildir. Nəticə etibarilə, bütövlükdə götürülməklə, bəyanatın müəllifinin ifadə etdiyi məna əhəmiyyət kəsb edir. Bu, Almaniya məhkəmələrinin bu kateqoriya işlərlə bağlı prezidentlərində və BMT-nin İrqi Ayrı-Seçkiliyin Aradan Qaldırılmasına dair Komitəsinin müəyyən etdiyi prinsiplərdə də yer alıb. Bəyanat tarixi araşdırma kimi yalnız o zaman müdafiə oluna bilər ki, onun müəllifi bu araşdırmanın metodları çərçivəsində hərəkət etmiş olsun. Təhlükəli siyasi bəyanatlara gəlincə, Məhkəmənin presedentlərinə əsasən, bu cür bəyanatlar üçün gücləndirilmiş dərəcədə müdafiə, yalnız onlar yerli ziddiyyətlərlə bağlı olduqda nəzərdə tutulur. Hər bir halda, nifrət çıxışı heç vaxt siyasi çıxışlara tətbiq olunan müdafiədən yararlanma bilməz. Bu, nifrət çıxışının beynəlxalq və Avropa hüququ ilə cinayət əməli hesab olunması ilə təsdiq olunub və onu göstərir ki, nifrət çıxışının qarşısının alınması sülh, ədalət, ayrılıq-seçkilik, irqçilik və ksenofobiya ilə mübarizə üçün vacibdir. Bununla bağlı tətbiq oluna biləcək beynəlxalq sənədlər soyqırım, insanlıq əleyhinə cinayətlər və müharibə cinayətlərini fərqləndirmir və Dövlətlərə bunun müəyyənləşdirilməsində sərbəstlik verir. Xüsusilə bu sənədlər bu cür cinayətlərin inkarının qeyri-qanuni hesab edilməsini həmin cinayətlərin beynəlxalq məhkəmə tərəfindən tanınması ilə məhdudlaşdırmır ki, bu da Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin əsas işlə bağlı olan prinsipə uyğundur və həmin prinsipə əsasən milli məhkəmələr beynəlxalq cinayətləri cəzalandıra bilərlər.

(c) Məhkəmənin qiymətləndirməsi*(i) Ümumi prinsiplər*

(a) Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan “demokratik cəmiyyətdə zərurilik” tələbinin tətbiqi məsələsi

77. İfadə azadlığı hüququna edilən müdaxilənin Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin tələbinə müvafiq olaraq “demokratik cəmiyyətdə zəruri olması” məsələsini araşdırmaq üçün ümumi prinsiplər Məhkəmənin prezidentlərində ətraflı şəkildə öz əksini tapıb. Palatanın da qeyd etdiyi kimi, bu prinsiplər yaxınlarda *Mouvement raëlien Suisse İsveçrəyə qarşı* və *Animal Defenders International (Beynəlxalq Heyvan Müdafiəçiləri) Birləşmiş Krallığa qarşı* işlərində bir daha qeyd olunub və qısa məzmunu aşağıdakı kimi təsvir oluna bilər:

(i) İfadə azadlığı demokratik cəmiyyətin əsas fundamentlərindən biridir və demokratik cəmiyyətin inkişafı və hər bir şəxsin özünü ifadəsi üçün əsas şərtlərdən biridir. 10-cu maddənin 2-ci bəndi sadəcə qeyri-təhqiramiz və etinasız “məlumat” və ya “ideyaları” deyil, həm də incidən, şok edən və narahat edən “məlumat” və ya “ideyaları” nəzərdə tutur. Bunlar plüralizmin, toleranlığın və geniş dünya görüşünün tələbləridir ki, “demokratik cəmiyyət” bunlarsız olmur. 10-cu maddədə nəzərdə tutulduğu kimi, bu azadlıqla bağlı istisnalara yol verilir, lakin bu, ciddi şəkildə araşdırılmalıdır və məhdudiyətə ehtiyac olduğu inandırıcı olmalıdır.

(ii) 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan “zəruri” ifadəsi ciddi sosial ehtiyacın olmasını nəzərdə tutur. Razılığa Gələn Yüksək Tərəflər belə ehtiyacın olub-olmadığını qiymətləndirməkdə mülahizə sərbəstliyinə malikdirlər, lakin bu, Avropanın nəzarətilə həyata keçirilir və bu mövzuda tətbiq olunan, hətta müstəqil məhkəmələrə aid olan qanun və qərarlara istinad olunmasını nəzərdə tutur.

(iii) Məhkəmənin vəzifəsi səlahiyyətli yerli məhkəmələri əvəz etmək deyil, onların 10-cu maddə ilə verdiyi qərarı nəzərdən keçirməkdir. Bu o demək deyil ki, Məhkəmənin nəzarəti yerli məhkəmə hakimiyyətlərinin öz səlahiyyətini ağılabatan, diqqətli və yaxşı niyyətlə həyata keçirdiyini müəyyən etməklə məhdudlaşır. Məhkəmə eyni zamanda müdaxiləni işin kontekstində tam araşdırmalı, bunun nəzərdə tutulan legitim məqsədə proporsional olub olmadığını müəyyənləşdirməli və bu müdaxiləni əsaslandırmaq üçün yerli hakimiyyət orqanlarının göstərdiyi səbəblərin müvafiq və yetərli olub olmadığını aydınlaşdırmalıdır.

78. Məhkəmənin prezidentlərində hər zaman qeyd olunan digər prinsip ondan ibarətdir ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi altında siyasi fikirlərin və ya ictimai marağa səbəb olan suallarla bağlı ifadələrin məhdudlaşdırılmasına çox az yer var.

(β) Konvensiyanın 10-cu və 8-ci maddələrinin balanslaşdırılması

79. Konvensiyanın 10-cu maddəsində nəzərdə tutulan ifadə azadlığı hüququ ilə 8-ci maddəsində yer alan şəxsi həyata hörmət hüququ arasında balans yaradılması zəruri olan işlərdə tətbiq olunmalı olan ümumi prinsiplər Məhkəmənin Böyük Palatasının aşağıdakı işlərində əks olunub: *Von Hannover Almaniya qarşı (№ 2)* və *Axel Springer AG Almaniya qarşı*. Bu prinsiplər aşağıdakı kimi icmal oluna bilər:

(i) Bu cür işlərdə nəticə, şikayətin bəyanatın subyektivi olan şəxs tərəfindən 8-ci maddə əsasında verilməsindən və ya bu bəyanatla çıxış edən şəxs tərəfindən 10-cu maddə əsasında təqdim edilməsindən asılı olaraq fərqlənməməlidir, çünki bu maddələrin hər ikisində nəzərdə tutulan hüquqlar prinsip etibarı ilə eyni dərəcədə hörmətə layiqdir.

(ii) Şəxslərin arasında münasibətlə bağlı 8-ci maddənin tətbiqinin təmin edilməsində istifadə olunan vasitə prinsip etibarı ilə, öhdəliyin pozitiv və ya neqativ olmasından asılı olmayaraq, Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərin mülahizə sərbəstliyinə aiddir. Şəxsi həyata hörmət hüququnu təmin etmək üçün

müxtəlif yollar var və bu zaman öhdəliyin xarakteri sual altında olan şəxsi həyatın xüsusi aspektlərindən asılı olacaq.

(iii) Oxşar qaydada, Konvensiyanın 10-cu maddəsi altında ifadə azadlığı hüququna müdaxiləyə ehtiyac olub olmadığını və ehtiyac olduqda hansı həddə olduğunu müəyyən etməkdə Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərin mülahizə sərbəstliyi var.

(iv) Lakin mülahizə sərbəstliyi Avropanın nəzarətilə həyata keçirilir və bu mövzuda tətbiq olunan, hətta müstəqil məhkəmələrə aid olan qanun və qərarlara istinad olunmasını nəzərdə tutur. Məhkəmə öz nəzarət funksiyasını həyata keçirərkən yerli məhkəməni əvəz etməli deyil, onun işi sadəcə bütöv işin kontekstində qərarların Konvensiyanın normalarına uyğun olub olmadığına nəzarət etməkdir.

(v) Əgər yerli hakimiyyət orqanları balanslaşdırmanı Məhkəmənin prezidentlərində nəzərdə tutulan kriteriyalara uyğun həyata keçirərsə Məhkəmə öz baxışını onlarınki ilə əvəz etmək üçün ciddi əsaslar tələb edər.

80. Yaxın keçmişdə *Aksu Türkiyəyə qarşı* işdə, Məhkəmənin Böyük Palatası bu son tələbi daha da inkişaf etdirərək bildirib ki, əgər yerli hakimiyyət orqanlarının balanslaşdırması yetərli deyilsə, xüsusilə müzakirə olunan hüquqlardan birinin vacibliyi və ya məzmunu müvafiq qaydada nəzərə alınmayıbsa, o zaman mülahizə sərbəstliyi məhdud olacaq.

(ii) *Məhkəmənin oxşar prezidentləri*

(a) *Qrupun identifikasiyası və əcdadların nüfuzu*

81. *Aksu* işində Məhkəmə, *inter alia*, bildirib ki, etnik qrupun neqativ stereotipləşdirilməsi əgər müəyyən səviyyəyə çatarsa, qrupun identifikasiya hissəsinə və onun üzvlərinin öz dəyəri və öz güvəni ilə bağlı hisslərinə təsir edə bilər. Ona görə də bu, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 1-ci bəndinin mənasında onların “şəxsi həyatına” təsir edə bilər. Bu əsasla Məhkəmə hesab edib ki, Türkiyədə kitabın fəsilələrində və Roma insanları ilə bağlı lüğətlərdə əks olunan materillərlə Roma əsilli şəxsin özünü təhqir edilmiş hesab etməsilə bağlı proses bu maddəylə əlaqəli olub.

82. *Putistin Ukraynaya qarşı* işdə, Məhkəmə qəbul edib ki, əcdadın nüfuzu bəzi hallarda şəxsin “şəxsi həyatına” və identifikasiyasına təsir edə bilər və odur ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 1-ci bəndinin təsiri altına düşə bilər. Bu əsasla da Məhkəmə hesab edib ki, Kiyevdə İkinci Dünya Müharibəsi zamanı keçirilən məşhur futbol yarışını əks etdirən məqalə cənab Putistin vəfat etmiş, bir zamanlar məşhur futbolçu olmuş və bu yarışda iştirak etmiş atasının Gestapo ilə əməkdaşlıq etdiyini yazması, nəticədə dolayı yolla və cüzi də olsa cənab Putistin 8-ci maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş hüququna təsir edib.

(β) *Zorakılığa çağırış və “nifrət çıxışı”*

83. Məhkəmə zorakılığın, nifrətin və ya dözümsüzlüyün əsaslandırıldığı iddia edilən şifahi və ya qeyri-şifahi bəyanatlarla bağlı bir sıra işlərdə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin tətbiqini nəzərdən keçirib. Bu cür bəyanatların müəlliflərinin, bəzən nəşriyyatçıların ifadə azadlığı hüququna müdaxilənin “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub olmamasını öz presedentlərində əks olunan prinsiplər əsasında araşdıran Məhkəmə, müxtəlif faktorlara istinad edib. Onlardan biri bəyanatların gərgin siyasi və ya sosial məsələlərlə bağlı olub olmamasıdır; belə bir hal mövcud olduqda Məhkəmə ümumi olaraq qəbul edir ki, bu cür bəyanatlara edilən müdaxilələrin bəziləri əsaslandırılı bilər.

84. Digər faktor, ədalətli təhlil olunmuş və dərhal və ya daha geniş kontekstdə baxılmış bəyanatların zorakılığa birbaşa və ya dolayı çağırış edib etməməsi və ya zorakılığı, nifrəti və ya dözümsüzlüyü əsaslandırır əsaslandırılmaması ilə bağlıdır. Bu məsələni araşdırarkən Məhkəmə xüsusilə bütöv bir etnik, dini və ya başqa qruplara qarşı neqativ hisslərlə dolu hücum edən və ya onları kastalaşdıran bəyanatlara qarşı xüsusi həssaslıq nümayiş etdirib.

85. Məhkəmə həmçinin bəyanatların hansı tərzdə verildiyinə və birbaşa və ya dolaylı yolla zərərli nəticələrə gətirib çıxara bilmə ehtimalına diqqət yetirir. *Karataş Türkiyəyə qarşı* işində bəyanatlar kütləvi informasiya vasitəsilə deyil, poeziya vasitəsilə verilmişdi və buna görə də belə nəticəyə gəldi ki, müdaxilə hazırkı işdən fərqli olaraq, xüsusi təhlükəsizlik kontekstində əsaslandırıla bilməz; *Féret* işində bəyanatlar seçki broşurlarında əks olunmuşdu və buna görə də ayrı-seçkilik və nifrət mesajı təsiri yaratmışdı; *Gündüz* işində bəyanatlar bilərəkdən plüralist televiziya müzakirələrində səsləndirilmişdi ki, bu da onların neqativ təsirini azaltmışdı.

86. Bütün bu qeyd olunan işlərdə müxtəlif faktorların qarşılıqlı əlaqəsi nəzərə alınıb və işin nəticəsinin müəyyənləşdirilməsində sadəcə bir ayrıca götürülən faktordan istifadə olunmayıb. Buna görə də bu qəbildən olan işlərdə Məhkəmənin mövqeyini əhəmiyyətli dərəcədə kontekstə əsaslanan hesab etmək olar.

(γ) *Holokostun inkarı və Nazi Cinayətlərinə dair bəyanatlar*

87. Keçmiş Kommissiya Konvensiyanın 10-cu maddəsi altında Holokostu və digər Nazi Cinayətlərini inkar edən bəyanatlarla bağlı xeyli sayda işlərə baxıb. Kommissiya bu işlərin hamısı ilə bağlı ərizələri qəbul edilməyən hesab edib. Bu işlərdə Kommissiya demək olar ki, hər dəfə Nazinin baxışlarını paylaşan və ya Nazi yolunu tutan hərəkatlarla əlaqəsi olan şəxslərin bəyanatları ilə üzləşib ki, bu çıxışlar da milyonlarla yəhudinin Nazi rejimi tərəfindən təqib olunmasının və ya qətl edilməsinin həqiqiliyinə şübhə ifadə edib; Holokostun “qəbul edilməz yalan” və “Zionist kələk” olduğunu iddia edən bu bəyanatlar bunu siyasi şantaj kimi qələmə verib; ölüm düşərgələrinin mövcudluğunu inkar edib və ya bunu əsaslandırıb; və ya həmin düşərgələrdə qaz kameralarının heç vaxt mövcud olmadığını və ya bu kameralarda qətl edilən şəxslərin sayının şişirdildiyini, o qədər insanın bu kameralarda qətl edilməsinin texniki baxımdan mümkün olmadığını iddia edib. Kommissiya çox vaxt Dövlətlərin tarixi təcrübəsinə istinad edərək bu bəyanatları yəhudi icmasına hücum kimi qiymətləndirib və bunu əsasən anti-demokratik və insan hüquqlarına zidd olan Nazi ideologiyası ilə əlaqələndirib. Kommissiya bu bəyanatların irqi nifrət, anti-Semitizm və ksenofobiyaya sövq etdiyini bildirib və bu əsasla da hesab edib ki, bu bəyanatlara qarşı cinayət qaydasında ittihamlar “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub. Bu işlərin bəzilərində Kommissiya Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin şərhinə dəstək olaraq, 17-ci maddəyə istinad edib və bundan müdaxilənin zəruriliyinə dair gəlmiş nəticəni gücləndirmək məqsədilə istifadə edib.

88. 1 noyabr 1998-ci ildən sonra Məhkəmə bir sıra belə işlərə baxıb və eyni qaydada bu ərizələrin hamısını qəbul edilməyən hesab edib. Bu işlər də eyni qaydada qaz kameralarının mövcudluğunu fərqli formalarda inkar edib; onları “saxta” və Holokostu “mif” adlandıraraq, onları “Shoah biznesi”, “siyasi sonun mistikləşdirilməsi” və ya “təxribat” kimi təsvir edib; və ya ölənlərin sayını mübahisələndirib və aydın olmayan ifadələrlə qaz kameralarının tarixçilər üçün predmet olduğunu ifadə edib. Bu işlərin birində bəyanatda bildirilib ki, Hitlerin və NSDAP-nin yəhudilərin kütləvi qətlini planlaşdırdığı, buna təşəbbüs etdiyi və bunu təşkil etdiyi yalandır. Üç işdə Məhkəmə keçmiş Kommissiyanın əsaslandırmasını tətbiq edərək bildirib ki, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri olub”.

89. Lakin digər iki işdə Məhkəmə 17-ci maddəyə istinad edərək şikayətin 10-cu maddə ilə Konvensiyanın tələblərinə *ratione materiae* uyğun olmadığını elan edib. *Garaudy* işində Məhkəmə hesab edib ki, tarixçilər arasında müzakirə mövzusu olmayan, əksinə baş verdiyi açıq-aşkar olan Holokostun həqiqiliyini, həcmi və ciddiliyini mübahisələndirməklə cənab Garaudy Nazi rejiminə bəraət qazandırmağa və qurbanları tarixi saxtalaşdırmaqda ittiham etməyə çalışıb. Bu cür hərəkatlar demokratiya və insan hüquqlarına ziddir və bu formada ifadə azadlığı hüququndan istifadə Konvensiyanın mətninə və mahiyyətinə ziddir. *Witzsch* işində Məhkəmə Almaniya məhkəmələri ilə razılışaraq ki, cənab *Witzschin* bəyanatları onun Holokost qurbanlarına hörmətsizliyini ifadə edib.

(δ) *Tarixi müzakirələr*

90. Məhkəmə tarixi müzakirələrlə bağlı bir sıra işlərə baxıb.

91. Bu işlərin bir çoxunda Məhkəmə açıq-aşkar bildirib ki, bu cür müzakirələri həll etmək onun işi deyil. Müəlliflərin və ya bəzən nəşirlərin tarixi məsələlərə aid bəyanatları ilə bağlı ifadə azadlığı hüququna edilən müdaxilənin “demokratik cəmiyyətdə zəruriliyini” müəyyən edərkən Məhkəmə bir sıra faktorlara istinad edib. Onlardan biri inkar bəyanatının necə ifadə edildiyinə və onların hansı formada təhlil edildiyinə dair olub. *Lehideux və Isorni Fransaya qarşı* işdə bəyanatlar Nazini əsaslandıran və ya onun siyasətini müdafiə edən hesab oluna bilməz; *Stankov və İlindən Birləşmiş Makedoniya Təşkilatı (the United Macedonian Organisation Ilinden)* işində baxmayaraq ki, bəyanatlar “şiddətli anti-bolqar deklarasiyalarından” ibarət idi, onlara diqqət cəlb etmək üçün şişirdilmiş elementi olan bəyanat kimi istinad etmək olardı; *Fransa Radiosu (Radio France) və Başqaları* işində ciddi qarayaxma ittihamlarından ibarət olan bəyanatlar öz üslubu ilə qeyd olunub; və *Orban və Başqaları Fransaya qarşı* işdə bəyanatlar sadəcə olaraq Əlcəzair müharibəsinin birbaşa iştirakçısı olmuş şəxsin şahid kimi çıxışlarından ibarət idi və işgəncəni və ya onu törədənlərin əməlini əsaslandırmırdı.

92 Digər faktor bəyanatların təsir etdiyi maraq və ya hüquqdur. Məsələn, *Stankov və İlindən Birləşmiş Makedoniya Təşkilatı* işində bu, Bolqarıstanın milli simvolları idi. *Fransa Radiosu və Başqaları* və *Chauvy və Başqaları* işlərində bu, sağ insanların nüfuzu idi və mübahisə mövzusu olan bəyanatlar həmin insanların yanlış hərəkətlərə yol vermələrini qeyd edərək onları ciddi şəkildə ittiham edirdi.

93. Son olaraq, Məhkəmə bəyanatın bəhs etdiyi tarixi hadisələrin baş verməsindən ötən vaxtı nəzərə alıb: *Lehideux və Isorni* – 40 il; *Monnat* – 50 il, və *Orban və Başqaları* – 40 il. Yuxarıdakı işlər göstərir ki, “nifrət çıxışı” ilə bağlı olan mövqeyinə oxşar olaraq bu işlərdə də Məhkəmə tarixi hadisələrlə bağlı bəyanatlara edilən müdaxilənin zəruriliyini qiymətləndirərkən konkret işin hallarını nəzərə alır və nəticə bu bəyanatların xarakteri, onların potensial təsiri və ifadə olunduğu kontekst arasında qarşılıqlı əlaqədən asılıdır.

(ε) *1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinə dair bəyanatlarla bağlı Türkiyəyə qarşı qaldırılmış işlər*

94. *Güçlü Türkiyəyə qarşı* işdə hüquqşünas və siyasətçi olan ərizəçi mətbuat konfransı zamanı bildirib ki, o, 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin soyqırım olduğunu düşünür və Türkiyə bununla razılaşmalı və bu məsələ ilə bağlı açıq müzakirələr aparmalıdır. Bundan sonra o, Türkiyənin ərazi bütövlüyünə qarşı təxribat nəzərdə tutan norma ilə ittiham olunaraq bu bəyanata görə, eləcə də həmin konfransda kürd məsələsilə bağlı irəli sürdüyü digər bəyanatlara görə, bir il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. Bu cəzanın üç aydan bir az çox müddətini çəkdiyədən sonra onun ittiham olunduğu norma ləğv edilib. Nəticədə onun məhkumluğu da ləğv edilib və o azad edilib. Məhkəmə hesab edib ki, cənab Güçlünün bəyanatı açıq-aşkar ictimai maraq kəsb edən müzakirələrlə bağlı olub. Məhkəmə həmçinin qeyd edib ki, bu cür fikirlərin ifadə olunması, hətta hakimiyyət orqanlarının fikirlərilə uzlaşmasa da və incidici və şokedici olsa da, Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə qorunur və məhz sözügedən müzakirə ilə bağlı fərqli fikirlər mövcuddur. Məhkəmə həmçinin qeyd edib ki, cənab Güçlü bu bəyanatla tarixi və siyasi məsələlərlə bağlı müzakirələri təşviq edib. Bu baxımdan və ona tətbiq olunmuş cəzanın sərtliyini nəzərə alaraq Məhkəmə 10-cu maddənin pozuntusunu tanıyıb.

95. *Dink Türkiyəyə qarşı* işdə türk-erməni yazıçı, daha sonra qətlə yetirilən yazıçı və jurnalist “türklüyün” ləkələnməsində təqsirləndirilərək Türkiyə Cinayət Məcəlləsinin o zamanlar qüvvədə olan 159-cu maddəsilə ittiham olunub. İttihamı Konvensiyanın 10-cu maddəsi altında araşdıran Məhkəmə qeyd edib ki, cənab Dinkin ittiham olunduğu təqzib bəyanatlarının əks olunduğu məqalələrin araşdırması açıq-aşkar göstərib ki, istifadə olunan “zəhər” ifadəsi ermənilər arasında “türklərin qəbulunu” və erməni diasporasının 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrini soyqırım kimi tanınmasına yönələn

təşviqatının inadçı xarakterinə işarə edib. Cənab Dink faktiki olaraq bəyan edib ki, ermənilərin hələ də özünü “qurban” kimi görməsini nümayiş edən bu inadkar təşviqat erməni diasporasının üzvlərinin həyatını zəhərləyib və onların öz identifikasiyalarını sağlam əsaslarla inkişaf etdirmələrinə mane olub. Bu bəyanat nifrət çıxışı kimi qiymətləndirilə bilməz.

96. Məhkəmə həmçinin nəzərə alıb ki, cənab Dink bu yazıları bir jurnalist və türk-erməni qəzetinin redaktoru olaraq, erməni azlığı ilə bağlı məsələyə Türkiyənin siyasi aləmindən olan biri kimi cavab olaraq yazıb. 1915-ci il və ondan sonrakı illərin qarşılıqlı inkarına səbəb olan yanaşmalarla bağlı narazılığını bildirərkən cənab Dink demokratik cəmiyyətdə mübahisə olunmayan ictimai narahatlıqla bağlı fikirlərini ifadə edib. Bu cür cəmiyyətlərdə xüsusilə ciddi xarakterli tarixi hadisələrlə bağlı müzakirələr azad olmalıdır. Tarixi həqiqəti axtarmaq ifadə azadlığının ayrılmaz hissəsidir və ictimai müzakirələri formalaşdıran əhəmiyyətli tarixi məsələ ilə bağlı Məhkəmənin hakim rolunda çıxış etməsi məqsədmüvafiq deyil. Bundan başqa, cənab Dinkin məqalələri incidici və ya təhqiredici deyildi və hörmətsizlik və nifrət nümayiş etdirmirdi. Ona görə də onu “türklüyün” təhqir olunmasında təqsirli hesab etmək üçün heç bir təcili sosial ehtiyac olmayıb.

(iii) Yuxarıdakı prinsiplərin tətbiqi və hazırkı işlə bağlı presedentlər

97. Hazırkı işdə Məhkəmədən soyqırımın və ya digər tarixi faktların inkarının cinayət əməli kimi təsvifinin əsaslandırılma bilib bilməməsini müəyyən etmək tələb olunmayıb. Bununla bağlı qanun normasını abstrakt qaydada araşdırmaq tələb olunan Fransa və İspaniya konstitusiyaya məhkəmələrinə fərqli olaraq, fərdi şikayət qaydasında təqdim olunan işdə Məhkəmə işin faktları ilə məhdudlaşmışdır. Odur ki, Məhkəmə sadəcə ərizəçinin işində İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarımbəndinin tətbiqinin Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub olmadığını araşdırır. Belə bir zərurətin olub olmaması sualının cavabı sözügedən məsələ ilə bağlı “başqalarının hüquqlarının” cinayət hüququ ilə qorunmasına ehtiyacın olub olmamasından asılıdır. Burada başqalarının hüququ dedikdə ermənilərin və onların əcdadlarının ləyaqətinə hörmət hüququ nəzərdə tutulur və bu hüquqa həm də onların identifikasiyasına hörmət hüququ daxildir ki, bu identifikasiya da onların icmasının soyqırımdan əziyyət çəkməsi anlayışı ilə həmahəngdir. Məhkəmənin həm etnik identifikasiyanın, həm də əcdadların nüfuzunun Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə “şəxsi həyat” başlığı altında müdafiə oluna bilməsinə dair prezidentlərinin işığında, Məhkəmə razılışmış ki, bu hüquqlar həmin maddə ilə qoruna bilər.

98. Odur ki, Məhkəmə Konvensiyanın bu iki maddəsi arasında balans yaratmaq məsələsində üzləşir: Konvensiyanın 10-cu maddəsi altında ifadə azadlığı hüququ və Konvensiyanın 8-ci maddəsi altında şəxsi həyata hörmət hüququ; buna görə də Məhkəmə öz presedentlərində bu balanslaşdırma ilə bağlı olan prinsipləri nəzərə alacaq. Önəmli olan sual odur ki, eyni dərəcədə hörmət tələb edən bu iki hüququn hansına hazırkı işdə daha çox üstünlük verilməlidir.

(a) Ərizəçinin bəyanatlarının xarakteri

99. Ərizəçinin ifadə azadlığı hüququndan istifadə ilə bağlı marağının dərəcəsini müəyyənləşdirmək üçün Məhkəmə ilk olaraq onun bəyanatlarının xarakterini müəyyənləşdirməlidir. Məhkəmənin presedentlərinə əsasən, ictimai maraq kəsb edən ifadələr ciddi şəkildə müdafiə olunur, lakin zorakılığı, nifrəti, ksenofobiyanı və ya dözümsüzlüyün digər formalarını təşviq edən və ya bunu əsaslandıran ifadə müdafiə olunmağı tələb edə bilməz. İstər ictimai nümayişlərdə, istərsə də kitab, qəzet və ya radio və ya televiziya proqramı kimi media vasitələrində tarixi məsələlərlə bağlı söylənilən bəyanatlar ictimai maraq məsələsinə toxunur.

100. Palata bildirib ki, ərizəçinin bəyanatları tarixi, hüquqi və siyasi xarakterli olub. İsveçrə Hökuməti və bəzi üçüncü tərəflər bununla razılaşmayıblar. Onların əsas arqumenti ondan ibarət olub ki, ərizəçi elmi məqsədli və sakit şəkildə, eləcə də tarixi müzakirələrə xas olan açıq fikirlilik nümayiş etdirərək çıxış etməyib. Böyük Palata bu arqumenti qəbul etmir. Baxmayaraq ki, ərizəçinin bəyanatları

tarixi və hüquqi məsələlərə toxunub, nəzərə almaq lazımdır ki, o, ictimai tədbirdə və onun özü kimi düşünən insanların qarşısında çıxış edib və bu kontekstdə ərizəçi bir tarixçi və ya hüquqşünas kimi deyil, bir siyasətçi kimi danışır. Onun, Məhkəmənin uzun müddətdən bəri Türkiyə ilə bağlı bir sıra işlərdə üzləşdiyi ziddiyyətli məsələdə iştirakı artıq onu göstərir ki, onun çıxışı ictimai maraq doğuran, “təkcə Türkiyədə deyil, həm də beynəlxalq aləmdə qızğın müzakirə mövzusu olan” məsələ ilə bağlı olub. Əslində bu məsələ 2002-2003-cü illərdə, əzirəçinin çıxışlarından bir az əvvəl, İsveçrə Parlamentində müzakirə olunub. Əgər bəyanat zorakılığa çağırış, nifrət və dözümsüzlüklə bağlı həddi aşmırsa, o zaman onun ictimai maraq dəyəri azalmır. Məhkəmə aşağıda bu həddin aşılıb aşılmadığını araşdıracaq.

101. İsveçrə məhkəmələri hesab edib ki, ərizəçi irqçi motivlərlə çıxış edib. Buna əsas olaraq onlar ərizəçinin erməniləri türklərin təcavüzkarı adlandırmasını və onun özünü 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə Osmanlının Xarici İşlər Naziri olmuş Talaat Paşanın davamçısı adlandırmasını göstəriblər, lakin həmçinin onun inadkarcasına bu hadisələrin soyqırım olmasını inkar etməsinə istinad ediblər. Palata bununla razılaşmayıb və bildirib ki, ərizəçi nifrətə təşviq etdiyinə görə ittiham olunmayıb, bu əməl İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin başqa maddəsində nəzərdə tutulub və o, qurbanlara qarşı hörmətsizlik ifadə etməyib.

102. Ərizəçinin çıxışı ilə bağlı mövzuda erməni icmasının ciddi həssaslığı barədə məlumatlı olan Məhkəmə, onun bəyanatlarının bütün təşviqedicə tərəfini nəzərə alaraq hesab edir ki, bu bəyanatlar nifrətə və ya qeyri-tolerantlığa sövq etmir. Ərizəçi 1915-ci il və ondan sonrakı illərin qurbanlarına qarşı nifrətə və ya hörmətsizlik ifadə etməyib. O, türklərlə ermənilərin əsrlərlə birgə sülh içərisində yaşadığını – bunun faktiki olaraq bu cür olub olmadığını hazırkı işə aidiyyəti yoxdur – hər ikisinin “imperialist” məşının qurbanı olduğunu bildirib. O, erməniləri yalançı adlandırmayıb, onlara qarşı alçaldıcı ifadələrdən istifadə etməyib və ya onları stereotipləşdirməyə cəhd etməyib. Onun güclü ifadələrlə müşahidə olunan ittihamları “imperialistlərə” və ərizəçinin iddiasına görə onların Osmanlı İmperiyasına qarşı məkrli planlarına qarşı yönəlib.

103. Növbəti sual ondan ibarətdir ki, sadalanan hallara rəğmən, ərizəçinin bəyanatları daha geniş kontekstdə götürüldükdə onun tərəfindən ermənilərə qarşı nifrətə və ya qeyri-tolerantlıq hesab oluna bilərmi. Holokosta dair bəyanatlarla bağlı keçmiş Kommissiya və Məhkəməyə təqdim olunmuş işlərdə bu hal tarixi və kontekstual səbəblərə görə ehtimal olunub. Lakin Məhkəmə hesab etmir ki, eyni hal bu işdə də tətbiq olunur, çünki bu işdə ərizəçi 90 il öncə Osmanlı İmperiyasında baş vermiş hadisələrlə bağlı İsveçrədə çıxış edib. Lakin, bu hadisələrlə bağlı bəyanatların da eyni şəkildə irqçiliyi və antidemokratik gündəliyi təşviq edə biləcəyi istisna olunmamalıdır və istər birbaşa, istərsə də dolaylı yolla edilsin, yenə də kontekst bunun dərhal ehtimal edilməsini tələb etmir və bu halın hazırkı işə tətbiq edilməsi üçün yetərli sübut yoxdur. Belə bir gündəliyi göstərə bilən bir tək element ərizəçinin Talaat Paşanın davamçısı olması ilə bağlı hal ola bilər. Lakin İsveçrə məhkəmələri bu məsələni dərinlən araşdırmayıblar və ərizəçinin Talaat Paşa Komitəsi adlanan quruma üzvlüyünün onun 1915-ci il və ondan sonrakı illərdə baş verən hadisələri mübahisələndirmək məqsədindən deyil, məhz erməniləri alçaltmaq və onlara qarşı nifrət hissi yaymaq arzusundan irəli gəldiyinə dair heç bir sübut yoxdur. Bunların hazırkı işə tətbiq olunduğunu bildirən üçüncü tərəf - *Türk İnsan Hüquqları Assosiasiyası, Həqiqət Ədalət Xətirə Mərkəzi və Soyqırım və İnsan Hüquqları Təhsili üzrə Beynəlxalq İnstitut* – Ergenekon adlanan prosesdən götürülən materiallara əsaslanıb. Lakin üçüncü tərəf bu materialların əslini və ya tam tərcüməsini deyil, sadəcə bu materiallardan bəzi hissələri təqdim edib. Daha da əhəmiyyətli, bu proseslər hələ də Türkiyə Kəssasiyası Məhkəməsinin baxışındadır. Həmçinin üçüncü tərəfin istinad etdiyi iki qəzet məqaləsilə ərizəçinin anti-erməni gündəliyini müəyyən etmək olmaz.

104. Ərizəçinin bəyanatlarının bir qrup olaraq ermənilərə yönəlməsi, özü-özlüyündə irqçi gündəliyin nəticəsi kimi əsaslandırılı bilməz, çünki soyqırımın beynəlxalq hüquqla müəyyən olunmuş mənasına görə..., tarixi hadisənin təsnifləndirilməsinin qanuniliyi ilə bağlı olan hər hansı bəyanat xüsusi milli, etnik, irqi və ya dini drupa istiqamətlənmiş olmalıdır. Məhkəməyə görə, ərizəçinin bəyanatlarını

bütöv olaraq götürüldükdə və onlara birbaşa və geniş kontekstdə baxdıqda, bu bəyantlar ermənilərə qarşı nifrətə, zorakılığa və dözümsüzlüyə çağırış kimi qəbul edilə bilməz. Doğrudur ki, onlar güclü ifadələrlə səsləndirilib və ərizəçi öz mövqeyindən dönməməkdə israrlıdır, lakin aydındır ki, bu bəyanatlara şışirdilmiş elementlər daxil etməklə ərizəçi diqqət cəlb etməyə çalışıb.

105. Palata hesab edib ki, ərizəçi soyqırımını əsaslandırıdığına görə deyil, onu inkar etdiyinə görə təqib və ittiham olunub. İsveçrə məhkəmələri məsələyə bu nöqtəyi nəzərdən yanaşaraq bildiriblər ki, İsveçrə Federal Məhkəməsi öz qərarının 7-ci bəndində bildirib ki, 1915-ci ildə və ondan sonrakı illərdə ermənilərin kütləvi qətlə və köçürməsi insanlıq əleyhinə cinayət olub və bu, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 4-cü bəndi ilə əsaslandırılıb.

106. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin ictimai maraq kəsb edən bu bəyanatları Konvensiyanın 10-cu maddəsi altında müdafiə olunur və İsveçrə hakimiyyətinin bu bəyanatlara müdaxilə etmək üçün məhdud mülahizə sərbəstliyi olub.

(β) Müdaxilənin konteksti

Coğrafi və tarixi faktorlar

2. Konvensiya ilə qorunan hüquqlara müdaxilə üçün zəruri sosial ehtiyacın olub olmadığına baxarkən Məhkəmə hər zaman Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərin tarixi konteksti ilə bağlı həssas yanaşma nümayiş etdirib. Məhkəmə üçün inkarın cinayət əməli kimi qiymətləndirilməsi müvafiq hadisənin açıq-aşkar baş vermiş tarixi fakt olmasından daha çox sözügedən Dövlətlərin tarixi kontekstindən asılıdır. Bu məsələylə bağlı keçmiş Kommissiyanın və Məhkəmənin bugünədək baxdığı işlər Avstriya, Belçika, Almaniya və Fransa ilə bağlı olub və bu işlərdə inkar hətta qərəzsiz tarixi araşdırma kimigörünsə də, birmənalı şəkildə anti-demokratik ideologiya və anti-Semitizmə gətirib çıxarır. Odur ki, Holokostun inkarı, xüsusilə Nazi dəhşətlərini yaşamış ölkələrdə, iki dəfə artıq təhlükəlidir və bu hadisələrdə törədilən kütləvi vəhşiliklərdən özünü uzaqlaşdırmaq və olanları inkar etmək xüsusi mənəvi cavabdehlik tələb edir.

108. Bunun əksinə olaraq, İsveçrənin 1915-ci ildə və ondan sonrakı illərdə Osmanlı İmperiyasında törədilən hadisələrlə birbaşa əlaqəsi olduğu mübahisə olunmur. Bu əlaqə bir tək İsveçrə ərazisində erməni icmasının yaşaması faktından ibarətdir ki, buda olduqca zəif əlaqədir. İsveçrə Hökumətinin arqumentlərinə görə, ərizəçinin qaldırdığı polemika İsveçrənin siyasi həyatından kənar məsələ olub və müəyyən dərəcədə Lazanna Rayon Polis Məhkəməsi ərizəçinin cümlələrinin bəzi hissələrini kənarlaşdırarkən bildirib ki, ərizəçi əcnəbi olub və öz ölkəsinə qayıdacaq. Lakin ərizəçi bu bəyanatlarla çıxış edərkən İsveçrədə gərgin mühit olduğunu və bu bəyanatların türklərlə ermənilər arasında ciddi qarşıdurma ilə nəticələnəcəyini göstərən heç bir sübut yoxdur. Əslində bu cür bəyanatlarla bağlı daha əvvəllər İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarımbəndi altında ittiham irəli sürülən işlər göstərir ki, İsveçrədəki erməni və türk icmaları arasında 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin hüquqi xarakterlə bağlı ciddi fikir ayrılığı, yekun ilə deyil, hüquqi proseslərlə nəticələnib ...ərizəçinin məhkum olunmaması reallıqda İsveçrə hakimiyyətinin onun baxışlarını legitimləşdirməsi kimi də başa düşülə bilməz.

3. O zaman sual ondan ibarətdir ki, ərizəçinin İsveçrədə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması, erməni azlığının tarixi ayrı-seçkiliyə məruz qaldığı iddia olunan Türkiyədəki vəziyyətlə əsaslandırılıb bilərmə. Məhkəmənin bu suala cavabı neqativdir. İsveçrə məhkəmələri ərizəçinin ittiham edərkən Türkiyə kontekstini nəzərə almayıb. Nə də İsveçrə Hökuməti öz müşahidələrində bu fakta diqqət yetirməyib. Əksinə, onların müdaxiləni Konvensiyanın 16-cı maddəsi altında əsaslandırmaq cəhdi göstərir ki, onlar əsasən özlərinin daxili siyasi kontekstində maraqlı olublar. Doğrudur ki, hal hazırda, xüsusilə elektron kommunikasiya vasitələrindən istifadənin geniş yayıldığı dövrdə, heç bir ismaric sadəcə yerli hesab oluna bilməz. İnsan hüquqlarının universal müdafiəsi baxımından İsveçrənin harda baş verməsindən asılı olmayaraq kütləvi qırğının qurbanlarının haqlarını müdafiə etməsi təqdirəlayiq haldır. Lakin “demokratik cəmiyyətdə zərurilik” ifadəsindən irəli gələn proporsionallığın daha geniş konsepti hakimiyyət orqanları

tərəfindən görülən tədbirlər və bu tədbirlərlə onların nail olmaq istədikləri məqsəd arasında məntiqli əlaqə olmasını tələb edir. Belə ki, görülən tədbirlər arzu olunan nəticənin əldə olunması üçün ağlabatan olmalıdır. Türkiyədə erməni azlığına qarşı mövcud olan hər hansı düşmənçiliyin ərizəçinin İsveçrədəki bəyanatlarının nəticəsindən doğmasını söyləmək çətindir. Və ya ərizəçinin İsveçrədə ittiham olunmasının həmin azlığın hüquqlarını qoruduğunu və ya hər hansı real yolla onları daha təhlükəsiz hiss etdirdiyini demək olmaz. Həmçinin ərizəçinin bəyanatlarının Türkiyədəki ermənilərə qarşı nifrətə sövq etdiyini və ya onun hər hansı şəkildə orda yaşayan ermənilərə qarşı nifrət ifadə etdiyini göstərən sübut yoxdur. Əvvəl də qeyd olunduğu kimi, üçüncü tərəflərdən *Türkiyə İnsan Hüquqları Assosiasiyası, Həqiqət Ədalət Xatirə Mərkəzi və Soyqırım və İnsan Hüquqlarının Tədqiqi üzrə Beynəlxəq İnstitut* iki qəzet məqaləsinə istinad edib və bu məqalələrdəki məlumatların ərizəçi tərəfindən törədilən əməllə əlaqələndirmək istəyib, lakin həmin məlumatlarda bu fikri təsdiq edən heç nə yoxdur. Üçüncü tərəfin istinad etdiyi digər materiallar Ergenokon adlanan prosesdən götürülüb və əvvəl də izah olunduğu kimi, bu materiallar nəzərə alınmaz.

(γ) *Ərizəçinin bəyanatlarının erməni icmasının üzvlərinin hüquqlarına təsirinin dərəcəsi*

110. Məhkəmə ərizəçinin ifadə azadlığına edilən müdaxilənin “başqalarının hüquqlarının” müdafiəsi üçün edildiyini və bu işdə başqalarının hüququnun Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulan hüquq olduğunu qəbul edir və indi balanslaşdırma məqsədilə Məhkəmə ərizəçinin bəyanatlarının bu hüquqa nə dərəcədə təsir etdiyini müəyyən etməlidir.

111. Məhkəmə 1915-ci il və ondan sonrakı illərin faciəvi hadisələrinə soyqırım kimi istinad edilib edilməməsi sualının erməni icması üçün nə dərəcədə böyük əhəmiyyət kəsb etməsi və bu məsələ ilə bağlı bəyanatlara icmanın nə dərəcədə həssas yanaşması barədə məlumatlıdır. Lakin Məhkəmə ərizəçinin hazırkı işdəki sözügedən bəyanatlarının İsveçrə cinayət qanunvericiliyi ilə məsuliyyətə cəlb olunacaq dərəcədə bu hadisələrdən əziyyət çəkən və həlak olan ermənilərin ləyqətini və onların sonrakı nəsillərinin ləyqətini və identifikasiyasını yaraladığı iddiasını qəbul edə bilməz. Daha əvvəl də qeyd olunduğu kimi, ərizəçinin bəyanatlarındakı kəskin fikirlər həmin şəxslərə qarşı deyil, onun iddialarına görə baş verən vəhşiliklər üçün məsuliyyət daşıyan “imperialistlərə” qarşı yönəlib. Onun bəyanatlarında ermənilər üçün incidici hesab oluna biləcək hissələr, onun erməniləri “imperialist qüvvələr”in “instrumenti” adlandırması və onları “türklərə və müsəlmanlara qarşı kütləvi qətlər həyata keçirmək”də günahlandırması ilə bağlı hissələr hesab oluna bilər. Lakin ərizəçinin ümumi çıxışlarından da göründüyü kimi, o, ermənilərin vəhşiliklərə və kütləvi qırğına layiq olduğunu bildirməyib; o, sadəcə türklərlə ermənilər arasında zorakılığa səbəb olan “imperialistləri” günahlandırır.

112. Məhkəmə ərizəçinin 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin soyqırım olduğunu inkar etməsinin, lakin onun kütləvi qətləri və kütləvi köçürmələri mübahisələndirməməsinin ermənilərin bir qrup olaraq identifikasiyasına ciddi təsir etməsinə inanmır. Məhkəmə bəzi hallarda xüsusi kontekstdə taravmatik tarixi hadisələrlə bağlı bəyanatların, bu hadisələrin təsir etdiyi qrupların ləyqətinə ciddi ziyan vurması ilə nəticələ biləcəyini istisna etmir: məsələn, əgər bu bəyanatlar xüsusilə təhlükəli və narahat edicidirsə və onlara məhəl qoymamaq mümkün deyilsə bu cür ziyan vurma müşahidə oluna bilər.

113. Son olaraq Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi bəyanatlarını üç ictimai təbirdə səsləndirib. Odur ki, bu bəyanatların təsiri məhdud idi.

(δ) *Razılığa Gələn Yüksək Tərəflər arasında konsensusun mövcudluğu və ya yoxluğu*

114. Məhkəmənin müqayisəli hüquq data bazası göstərir ki, ötən bir neçə ildə bu məsələ ilə bağlı Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərin hüquq sistemində müxtəlif dəyişikliklər olub. Fransa və İspaniya kimi bir sıra Dövlətlərdə konstitusion prezidentlər buna təsir edib... Digər Dövlətlərdə bu inkişafın arxasında Avropa Birliyinin 2008/913/JHA sayılı Çərçivə Qərarı olub...

115. Adı çəkilən data baza yerli mövqelərin fərqi göstərir. Danimarka, Finlandiya, İspaniya, İsveç və Birləşmiş Krallıq kimi bir sıra Razılığa Gələn Yüksək Tərəflər tarixi hadisələrin inkarını cinayət kimi təsnif etmir. Digərləri, məsələn Avstriya, Belçika, Fransa, Almaniya, Niderland və Rumıniya fərqli metodlardan istifadə edərək sadəcə Holokostun və Nazi cinayətlərinin inkarını cinayət əməli kimi təsnifləndirir. Üçüncü qrup ölkələr, məsələn Cex Respublikası və Polşa Nazi və kommunist cinayətlərinin inkarını cinayət əməli hesab edir. Dördüncü qrup, məsələn Andora, Kipr, Macarıstan, Latviya, Lixtenşteyn, Litva, Lüksemburq, Keçmiş Yuqoslaviya Respublikası Makedoniya, Malta, Slovakiya, Sloveniya və İsveçrə hər hansı soyqırımın inkarını cinayət əməli kimi təsnifləndirir... Avropa Birliyi səviyyəsində geniş mövzulu normalar tətbiq olunur, lakin eyni zamanda soyqırımın inkarının cinayət əməli kimi qiymətləndirilməsi tələbini, bu inkardan doğan gərgin neqativ nəticələrlə əlaqələndirir ...

116. İsveçrə Hökuməti və bəzi üçüncü tərəflər fərqli milli kontekstləri və bu sahədə qanuna dəyişiklik edilməsilə bağlı fərqli fikirlərin olmasını vurğulayaraq, müqayisəli perspektivə şübhələri olduğunu bildiriqlər. Məhkəmə belə bir müxtəliflik olduğunu nəzərə alır. Lakin buna baxmayaraq aydındır ki, İsveçrə özü zorakılıq və ya nifrətə sövq etmə tələbi qoymadan soyqırımın inkarını cinayət əməli kimi təsnifləndirməklə bu müqayisəli spektorun bir ucunda dayanır. Belə şəraitdə və hazırkı işdə mülahizə sərbəstliyinin tətbiqi dairəsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən faktorların olduğunu nəzərə alaraq, bildirmək lazımdır ki, bu məsələ ilə bağlı müqayisəli hüquq mövqeyi Məhkəmənin yekun qərarında böyük rol oynamır.

(ε) Müdaxiləyə İsveçrənin beynəlxalq hüquqdan irəli gələn öhdəliyinin tələbi kimi istinad oluna bilərdimi?

117. Müdaxilənin İsveçrənin beynəlxalq hüququn tələblərindən irəli gələn öhdəliyi kimi əsaslandırılıb əsaslandırılmadığını müəyyən etmək lazımdır. Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərin Konvensiyadan irəli gələn öhdəliklərilə digər beynəlxalq hüquqi öhdəlikləri arasında ehtimal olunan ziddiyyətin araşdırılmasına dair prinsiplər detallı olaraq *Nada İsveçrəyə qarşı* işində əks olunub; o prinsipləri burda təkrarlamağa ehtiyac yoxdur. Lakin vurğulamaq lazımdır ki, ortaya çıxa bilən ziddiyyətlərdən mümkün qədər çəkinmək və eyni zamanda tətbiq oluna bilən normaları onların təsirini əlaqələndirərək və onlar arasında ziddiyyətdən yayınaraq tətbiq etmək lazımdır. Bu işdə Məhkəmə ərizəçinin bəyantlarının nifrətə və ya ayrı-seçkiliyə sövq etmədiyi qənaətinə gəlib və indi sadəcə İsveçrənin soyqırımın inkarını bu şəkildə cinayət əməli hesab etməsinin onun beynəlxalq hüququn tələbindən irəli gələn öhdəliyi olub olmadığını müəyyən etməlidir. Bunun hazırkı işdə məsələ olduğu inandırıcı deyil. Xüsusilə bunun İsveçrənin CERD-ə qoşulması nəticəsində zəruri olduğunu göstərən hal yoxdur. Doğrudur ki, İsveçrənin Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsi onun CERD-ə qoşulması ilə bağlı qəbul olunub. Eyni yanaşma İsveçrənin BMT-nin İrqiAyrı-Seçkiliyin Qarşısının Alınması Komitəsinə təqdim etdiyi ilkin hesabatda da əks olunub ...CERD-in 4-cü maddəsinə diqqətlə baxdıqda görünür ki, bu, birbaşa olaraq soyqırımın inkarının bu şəkildə cinayət əməli hesab olunması tələbini ifadə etmir. Bu sadəcə olaraq deyir ki, Razılığa Gələn Tərəflər “irqi üstünlüyə və ya nifrətə, irqi ayrı-seçkiliyə sövq etməyə, eyni zamanda hər hansı irqə və ya digər rəngdə olan şəxslər qrupuna və ya etnik mənşəyə qarşı zorakılıq törətməyə və ya bu cür zorakılıq əməlinə sövq etməyə” yönələn ideyaların hər hansı formada yayılmasını cinayət əməli kimi təsnifləndirməlidir və bu – İsveçrə CERD-ə qoşulub qoşulmamağı nəzərdən keçirən vaxtlarda qeyd olunduğu kimi – “CERD-in 5-ci maddəsində əks olunan hüquqlara ... əsaslanmalıdır” ki, bu hüquqlara da “ifadə və fikir azadlığı da daxildir” .

118. Məhkəmə İsveçrə Hökumətinin soyqırımın inkarını bu şəkildə cinayət əməli hesab etməsini beynəlxalq hüquqdan irəli gələn öhdəlik olmasına dair arqumentini qəbul etmir. Soyqırımın cinayət əməli kimi təsbitini birbaşa nəzərdə tutan yeganə beynəlxalq sənəd Kibercinayətkarlıq Konvensiyasının Əlavə Protokolunun 6-cı maddəsinin 1-ci bəndidir ki, bu sənədi də İsveçrə imzalayıb, lakin ratifikasiya etməyib ...

119. İsveçrədə 1992-ci ildən bəri qüvvədə olan Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın (MSHBP) 20-ci maddəsinin 2-ci bəndi soyqırımın bu şəkildə inkarının cinayət əməli hesab olunmasını mütləq şəkildə tələb etmir. Bu sənədin tələbinə görə, “ayrı-seçkiliyə, düşmənçiliyə və zorakılığa sövq edən milli, irqi və ya dini nifrətin hər hansı şəkildə təşviq olunması” qadağan olunmalıdır. Odur ki, “ifadə azadlığı hüququnun məhdudlaşdırılmasından sui istifadə oluna bilməz və fikir azadlığı ilə bağlı məhdudiyyətlərə ancaq 19-cu maddənin 3-cü bəndinin və ya 20-ci maddənin tələbləri çərçivəsində yol verilir” və “20-ci maddə əsasında tətbiq olunan məhdudiyyət də 19-cu maddənin 3-cü bəndinin tələblərinə cavab verməlidir” ... Eyni zamanda İsveçrənin üzərinə soyqırımın inkarının cinayət əməli kimi təsnifləndirilməsi tələbi qoyan hər hansı adət hüququ da mövcud deyil. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu məsələ ilə məşğul olan beynəlxalq qurumların çoxu – BMT-nin İnsan Hüquqları Komitəsi, BMT-nin İrqi Ayırı-Seçkiliyin Qadağan olunması üzrə Komitəsi, demokratik və bərabər beynəlxalq nizam-intizamın inkişafına dair BMT-nin Xüsusi Məruzəçisi – bu məsələ ilə bağlı qəti olmayan və tövsiyə xarakterli fikirlər bildiriblər ... İrqiçiliyə və Dözümsüzlüyə qarşı Avropa Komissiyası (ECRI) yeganə qurumdur ki, qəti şəkildə soyqırımın inkarının cinayət əməli kimi təsnif edilməsinə çağırır: Komissiya tövsiyə edib ki, əgər qəsdən “soyqırım, insanlıq əleyhinə cinayətlər və ya müharibə cinayətləri ictimai qaydada inkar olunarsa, əsaslandırılırsa və ya onların ciddiyyəti azaldılırsa” qanunvericilik bu əməlləri cəzalandırmalıdır”... Bu, adından da aydın olduğu kimi, tövsiyədir və nə qədər əhəmiyyətli olsa da, beynəlxalq hüquqla öhdəlik yaratmır.

120. Xülasə, soyqırımın bu şəkildə inkarını cinayət əməli kimi xarakterizə etməyi açıq və birbaşa dillə İsveçrədən tələb edən hər hansı qüvvədə olan beynəlxalq hüquq mövcud olmayıb. Eyni zamanda İsveçrənin üzərinə bunu etmək öhdəliyi qoyan beynəlxalq adət hüququ da olmayıb. Ona görə də ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilənin İsveçrənin beynəlxalq hüquqdan irəli gələn öhdəliyi olduğu deyilə və əsaslandırılı bilməz.

(ç) İsveçrə məhkəmələri tərəfindən ərizəçinin məhkumiyətinin əsaslandırılması

121. Məhkəmə İsveçrə məhkəmələrinin 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü bəndinə əsasən “soyqırım” olduğu qənaətinə necə gəlməsinin detallarını araşdırmayacaq. Əvvəl də qeyd olunduğu kimi, bu, İsveçrə hüququnun şərhinə və tətbiqinə aid məsələdir.

122. Lakin buna baxmayaraq, Məhkəmənin İsveçrə məhkəmələrinin bu məsələ ilə bağlı qərarının ərizəçinin Konvensiya ilə qorunan hüquqlarına necə təsir etdiyini müəyyən etmək səlahiyyəti var.

1234. Məhkəmə bununla bağlı qeyd edir ki, 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin “soyqırım” olduğu qənaətinə gəlməklə Lazanna Rayon Polis Məhkəməsi məsələni İsveçrə və ya beynəlxalq hüququn qaydalarına, məsələn, İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsinə, Soyqırım haqqında Konvensiyanın II maddəsinə və Roma Müqaviləsinin 6-cı maddəsinə istinad edərək analiz etməyib...O sadəcə İsveçrə,eləcə də xarici və beynəlxalq qurumlar tərəfindən rəsmi olaraq tanınan bir sıra ekspert hesabatlarına, hüquqi sənədlərə və dərslərə istinad edib. Vaud Katonu Məhkəməsi öz qərarında soyqırımı müəyyən edən normalara istinad edib, lakin öz qərarının 2 “c” və “d” bəndlərində bildirib ki, İsveçrə Parlamentin 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin soyqırım olub olmamasıyla bağlı fikri qətidir. İsveçrə Federal Məhkəməsi öz qərarının 3-cü parqrafının 4-cü bəndində bu qərarı ləğv edib və 4-cü paraqrafda Lazanna Rayon Polis Məhkəməsinin yanaşmasını təsdiq edib və bildirib ki, ərizəçinin bu hadisələrin İsveçrə Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsinin mənasına görə soyqırım kimi təsnif edilməsinin doğru olmamasına dair arqumenti qeyri-müvafiqdir. Nəticədə ərizəçinin 1915-ci il və ondan sonrakı illərin hadisələrinin hüquqi təsbiti ilə razılaşmadığına görə, yoxsa İsveçrə cəmiyyətində bu məsələ ilə bağlı geniş yayılmış fikirlərə görə məhkum olduğu qeyri-müəyyən qalıb. Son olaraq, ərizəçinin

məhkum olunması “demokratik cəmiyyətdə” hakimiyyət orqanlarının və əhalinin hər hansı təbəqəsinin fikrindən fərqlənən fikirlərin ifadə oluna bilməsi baxımından pozuntu hesab olunur.

(η) *Müdaxilənin sərtiliyi*

124. 10-cu maddəyə dair təzəliklə baxılmış iki işdə Məhkəmə müdaxilənin proporsional olduğu qərarın gəlib. Həmin işlərdə müdaxilə ifadə azadlığının ictimai şəkildə ifadə olunduğu texniki vasitələri məhdudlaşdıran nizamlayıcı sxemlərdən ibarət idi. Bunun əksinə olaraq, hazırkı işdə müdaxilənin forması – hansı ki, həbslə belə nəticələnmə biləcək cinayət məhkumluğundan ibarətdir – bu müdaxilənin ərizəçi üçün nəticələri baxımından çox daha ciddidir və daha ciddi təhlil tələb edir.

125. *Lehideux və Isorni* işində Məhkəmə Konvensiyanın 10-cu maddəsilə bağlı olan bir sıra başqa işlərdəki kimi bildiriş ki, müdaxilənin bir sıra digər vasitələri, xüsusilə mülki vasitələr olduğu halda cinayət ittihamının tətbiqi ciddi cəzadır. Eyni hal bu işdə də tətbiq olunur: burda ərizəçiyə tətbiq olunan cəzanın ciddiliyi deyil, ona qarşı cinayət qaydasında ittihamın irəli sürülməsi əhəmiyyət kəsb edir və cinayət qaydasında məsuliyyətə cəlb etmə ifadə azadlığı hüququna müdaxilənin ən ciddi formalarından biridir.

(θ) *Ermənilərin şəxsi həyata hörmət hüququna qarşı Ərizəçinin ifadə azadlığı hüququnun balanslaşdırılması*

126. İndi Məhkəmə bütün yuxarıdakı faktları nəzərə alaraq, İsveçrə Hökumətinin ərizəçinin ifadə azadlığı hüququ ilə, ermənilərin ləyaqətinin qorunması hüququ arasında balansı düzgün qurub qurmamasını müəyyən etməlidir. Yuxarıda 198 və 199-cu paragraflarda da qeyd olunduğu kimi, bu məsələdə Razılığa Gələn Yüksək Tərəflər mülahizə sərbəstliyinə malikdirlər, lakin bu prosesdə hakimiyyət orqanları balanslaşdırma testini Məhkəmənin prezidentlərində əks olunan meyarlara uyğun aparmalı və sual altında olan hüquqların vacibliyini və məzmununu müvafiq qaydada nəzərə almalıdırlar.

127. Cinayət Məcəlləsinin hazırkı 261-ci maddəsinin 2-ci bəndinin 4-cü yarımbəndinin qəbul edilməsilə bağlı keçirilən müzakirələrdə İsveçrə Hökuməti bu normada nəzərdə tutulan əmələ cinayət cəzasının tətbiqilə, o vaxt qüvvədə olan 1874-cü il tarixli İsveçrə Konstitusiyasında nəzərdə tutulan ifadə və birləşmək azadlığı hüququ arasında potensial ziddiyyətə istinad edib və bunu belə izah edib ki, fərdi situasiyalarda bu iki hüquq arasında ziddiyyət elə balanslaşdırılmalıdır ki, əsl təqsirli tərəf cəzalandırılmalıdır ... Bu narahatlıqlar göstərib ki, bu normanı fərdi işlərə tətbiq edərkən İsveçrə məhkəmələri ziddiyyətli maraqları diqqətli şəkildə ölçüb-biçməlidir. Əslində cinayət qaydasında ifadə azadlığı hüququna müdaxilə, cəzalandırılmasına cəhd edilən müvafiq əməllə bağlı detallı məhkəmə araşdırmasının həyata keçirilməsini qəti şəkildə tələb edir. Bu cür işlərdə müdaxilənin tətbiq olunduğu əməlin sadəcə xüsusi kateqoriyanın altına düşməsi və ya ümumi ifadələrlə formalaşan qaydanın təsiri altına düşməsi faktı müdaxilə üçün yetərli deyil; əsas tələb ondan ibarətdir ki, müdaxilə spesifik vəziyyətlərdə zəruri olub. Lakin ərizəçinin işində İsveçrə məhkəmələrinin əsaslandırması onların bu balansa xüsusi diqqət ayırmadığını göstərir. Bu səbəbdən, Məhkəmə hesab edir ki, bu balanslaşdırıcı testi özü həyata keçirməlidir.

128. Yuxarıda analiz edilən bütün elementləri - ərizəçinin bəyanatlarının ictimai maraq kəsb etməsi və nifrət və qeyri-tolerantlığa təşviq etməməsi, bu bəyanatların söyləndiyi kontekstdə onlar İsveçrədə gərginliyi ya xüsusi tarixi ədavəti qızıqdırmayıb, bəyanatlar İsveçrə cinayət qanunvericiliyilə məsuliyyət yaradacaq dərəcədə erməni icmasının üzvlərinin ləyaqətinə təsir etməyib, İsveçrənin belə bəyanatları cinayət əməli hesab etmək tələbi qoyan hər hansı beynəlxalq hüququ öhdəliyi olmayıb, İsveçrə məhkəmələri ərizəçinin İsveçrədə artıq mövcud olan fikirdən fərqli səslənən fikrinə senzura tətbiq edib və müdaxilə cinayət qaydasında ittihamın ciddi formasında olub – nəzərə alaraq Məhkəmə yekun olaraq hesab edir ki, hazırkı işdə erməni icmasının hüquqlarını qorumaq üçün ərizəçiyə cinayət cəzası tətbiq etmək demokratik cəmiyyətdə zəruri olmayıb. **Buna görə də Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusu baş verib.**

129. Məhkəmə həmçinin hesab edir ki, Konvensiyanın 17-ci maddəsinin tətbiqi üçün heç bir əsas yoxdur.

BU ƏSASLA, MƏHKƏMƏ

1. On dörd səs lehinə üç səs əleyhinə olmaqla qərara gəlir ki, Konvensiyanın 17-ci maddəsinin tətbiqi məsələsini, Konvensiyanın 10-cu maddəsinə mahiyyəti üzrə baxış zamanı araşdırsın və bu araşdırma üçün onları *birləşdirir*;

2. On səs lehinə yeddi səs əleyhinə olmaqla, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozulduğunu *elan edir*;

3. On üç səs lehinə dörd səs əleyhinə olmaqla, Konvensiyanın 17-ci maddəsinin tətbiqinə heç bir əsas olmadığını *elan edir*;

...

Qərar ingilis və fransız dillərində tərtib edilib və 15 oktyabr 2015-ci il tarixdə Strasburqda İnsan Hüquqları Sarayında açıq məhkəmə iclasında elan edilib.

Johan Callewaert
Katibin müavini

Dean Spielmann
Sədr